ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/322212288

OTİZM VE KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ Rehber Öğretmenler için El Kitabı

Book · July 2010

CITATIONS
0

READS
7,411

1 author:

Alev Girli
Dokuz Eylul University
58 PUBLICATIONS **206** CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Okul Öncesi ve İlkokul Dönemindeki Potansiyel Üstün Zekalı/Yetenekli Çocuklara Yönelik Tanılama ve Farkındalık Çalışması View project

"İş ve Meslek Danışmanı Eğitimi Projesi", Hizmet Projesi Koordinatörü: Yrd.Doç.Dr. Cemile GÜRÇAY ÇETİN, Çalışma Bakanlığı destekli proje, Eğitimci View project

All content following this page was uploaded by Alev Girli on 02 January 2018.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

OTİZM VE KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ

OTİSTİK KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRETMENLERİ VE REHBER ÖĞRETMENLERİNİN EĞİTİMİ PROJESİ

Rehber Öğretmen El Kitabı

Psikolog Dr. Alev GİRLİ

http://otizm.org/kaynastirma_egitimi

OTİZM VE KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ

Rehber Öğretmenler için El Kitabı

Psikolog Dr. Alev Girli

Önsöz

Son yıllarda otizm ve Asperger sendromu tanılı çocukların sayısında artma olduğu gözlemlenmektedir. Bu artışın olası nedenlerinden biri tanı kriterlerinin daha biliniyor olması, bir diğeri ise bu gruptaki çocukların gerçekten sayısının artmasıdır. Bunun yanı sıra erken tanı ve iyi bir erken eğitim programı ile okul öncesi dönemden itibaren kaynaştırma eğitiminden yararlanan otizm tanılı çocukların sayısı artmaktadır.

Ülkemizde de otizmli kaynaştırma öğrencilerinin sayısı hızla artmaktadır. Bu süreçte eğitimciler, rehber öğretmenler, okul yöneticileri, öğrenciler ve aileler bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Kaynaştırma eğitiminin beklenen yararları olan, otizmli öğrencinin akranları tarafından sosyal kabulünün sağlanması ve akademik becerilerinin artması için okuldaki eğitim personelinin her birine düşen görev ve sorumluluklar ilgili yönetmelikler ve genelgelerle belirlenmiştir. Ancak bu görevlerin layıkıyla yerine getirilebilmesi bazı bilgi ve beceriler gerektirmektedir. Bu gereksinimi karşılamak amacıyla ODER tarafından hazırlanmış ve İzmir Kalkınma Ajansı tarafından desteklenmiş olan "OTİZM ve KAYNAŞTIRMA PROJESİ" kapsamında, 30 saatlik rehber öğretmen ve sınıf öğretmenleri eğitimi gerçekleştirilmiş, 4 pilot okulda aileler, okuldaki eğitimciler ve kaynaştırma öğrencisinin sınıf arkadaşlarıyla toplantılar, etkinlikler yapılmıştır.

Kitabın içeriği projenin danışmanı ve eğitimcisi olan Alev Girli'nin "Otizm ve Kaynaştırma Eğitimi" kitabı ve "The Autism Acceptance Book" kitaplarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Eğitime katılmış rehber öğretmenlerin yanı sıra İzmir ilindeki diğer rehber öğretmenlere de dağıtılacak olan bu el kitabının, rehber öğretmenlere kaynaştırma sürecinde başvuru kaynaklarından biri olarak yardımcı olması umulmaktadır.

Proje Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Alev Girli

I.BÖLÜM

Otizm ve Asperger Sendromu

Bölüm I

Otizm ve Asperger Sendromu

1943 yılında Kanner ve 1944 yılında Asperger tarafından tanımlanan otistik özellikler yaygın gelişimsel bozuklar içerisinde yer alan iki ayrı tanı kategorisi olarak 1994 'te DSM IV te yer almıştır. Burada tanı ölçütlerine yer verilmemiş olup aile ve eğitimciler açısından bu çocukları daha iyi tanıma ve anlamamıza yardımcı olacak özellikleri üzerinde durulmuştur.

Otizm ve Otistik Çocukların Özellikleri

Otizm, sosyal etkileşimde, sözel ve sözel olmayan iletişimde bozukluklarla, tekrarlayan davranışlar ve ilgi alanlarının sınırlılığı ile karakterize edilen nöro-gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal Etkileşim Eksikliği:

Otistik özellikleri olan çocuklar, göz teması kurmaktan hoşlanmaz, bu nedenle konuşurken veya biz konuşurken gözlerimize bakmaktan kaçınır, çoğu zaman ağzımıza bakarak dinlerler. Bebeklik döneminde öğrenilen bay bay, baş baş yapma, el sallama, merhaba demek için elini uzatma, öpücük verme, kendine gülen birine gülümseme gibi sosyal iletişim becerilerini yapmazlar.

Diğer insanlara, özellikle çocuklara ilgisizdirler. Sokulgan değildirler, ama bazıları fiziksel temastan hoşlanabilir. Aile bireyleri ya da bakıcısı ile iletişim kuran onların kucaklamasına izin veren otistik bir çocuk kendi yaşıtları veya yeni gördüğü birine onları görmemiş gibi ilgisiz kalabilir, oynamak veya bir şeyi alıp vermek için sosyal ilişki kurmazlar.

Sosyal etkileşimi edilgen olarak kabul eder, bazen karşısındaki kişiden gelen iletişimden hoşlanıp olumlu tepki verebilir ama bu tepki karşılık verme, ilişkiyi karşılıklı olarak sürdürme değildir; sadece tek yönlü olarak, edilgen olarak izin vermektir. Ara sıra, tesadüfen diğer insanlara yaklaşırlar. Ama bu yaklaşım uygun ortamda olmayıp tekrarlanan davranışlarla gerçekleşir. Yaklaştıkları kişilerden gelen tepkilere çok az dikkat ederler ya da hiç etmezler. İstekleri olduğunda, ilgi alanlarına giren bir şey varsa yaklaşırlar ancak isteklerini bizim alıştığımız yollardan örneğin "ver" diyerek veya "ellerini uzatarak" belirtmek yerine bağırmak, zıplamak, huysuzlanmak gibi davranışlarla ifade ederler.

Sözel ve Sözel Olmayan İletişimde Yetersizlik

Otizmi olan çocuklar, iletişime girmekten zevk almadıkları için iletişimin sosyal amaçlı kullanımına önem vermez. Bu durum "konuşması" iyi gelişmiş çocuklar için bile böyledir. Çünkü onlar başkaları ile monolog halinde konuşurlar, diyaloga girip karşılıklı konuşmazlar. "Nasılsın" "bugün okulda neler yaptın" veya " yemeği sevdin mi" gibi sosyal amaçlı sohbetlerden hoşlanmaz. Karşısındaki kişinin de bu konularda düşüncesini merak etmez. Genellikle gereksinim duyduğu bir şeyi elde amaçlı ve karşısındakinin cevabına dikkat etmeden monolog şeklinde konuşurlar.

Otistik çocukların duydukları kelimeleri anında tekrar etmesi (anında ekolali) ya da daha sonra tekrar etmesi (gecikmeli ekolali) olarak tanımlanan ekolali konuşmaya başlayan bütün çocuklarda görülen geçici bir dönemdir. Otistik çocuklar, ezberledikleri kelimeleri duydukları ortamlara benzer durum için o andaki istek veya duygularını anlatmak için, diğer bir deyişle iletişim olarak kullanmaktadır. Bunun nedeninin öğrendiklerini yeni durum ve ortamlara uyarlayamamaları olduğu düşünülmektedir.

Sözel olarak iletişim kurabilen çocukların ses tonu tekdüzedir. Konuşmanın içeriğine ve o andaki duygularına uygun tonlama yapamazlar. Çok kısık veya yüksek sesle konuşma, diğer bir değişle sesin şiddetini ayarlayamama sık görülen bir durumdur. Zamirleri doğru kullanmayı öğrenmekte zorluk çekerler. Kendilerinden üçüncü şahıs gibi bahsederler, iyelikleri kullanmakta zorlanırlar. Edatların kullanımı, zaman kavramının kullanımı ve gramer hatalarına sık rastlanır.

Dilin, diğer insanlara bilgi aktarmaya yarayan bir araç olduğunu kavrayamazlar. Kendi gereksinimlerini karşılamak için soru sorabilir ama duygu ve düşünceler hakkında konuşmakta zorluk çekerler. Diğer insanların duygu, inanç ve fikirlerini anlayamazlar. Mutluluk, üzüntü gibi temel duyguları çoğu zaman anlamalarına ve kullanabilmelerine rağmen şaşkınlık, hayal kırıklığı gibi daha karmaşık duyguları hem kendilerinde hem de başkalarında anlamada sorun yaşarlar.

El-kol hareketleri, yüz ifadeleri ya da ses tonundaki anlamı pek anlayamazlar. İleri derecede fonksiyon gösterebilen çocuklar el-kol hareketlerini kullanabilseler de bunlar tuhaf ve anlamsız olur. Konuşmanın anlamını değiştiren ses tonu, vurgular, jest ve mimikler gibi ipuçlarını anlama sorunları nedeniyle söyleneni olduğu gibi anlarlar. Bir elbise için "çok yakışmış" dediğimizde bunun övgü mü yoksa aslında "pek güzel olmamış"ı içeren bir eleştiri mi olduğu bu cümleyi söylerken kullandığımız ses tonu ve mimiklerimizle ayırt edilir. Otizmi olan bir çocuk bu sözel olmayan mesajları yorumlayamadığı için sadece duyduğu kelimelerin anlamları çerçevesinde değerlendirme yapar. Konuşurken söylediklerini destekleyecek uygun jest ve mimikleri, uygun ses tonunu kullanmakta zorluk çeker, çoğu zaman bunlar arasında uyum olmaz.

Dili çok basit bir şekilde kullanırlar ve anlarlar. İyi düzeyde konuşma becerisine sahip olanlar pek çok yeni ve zor kelime öğrenip bunları kullanabilirler. Fakat bu konuşmalar sosyal amaçlı olmaktan ziyade bildikleri ve ilgilendikleri konularda takıntılı konuşmalardır.

Kelimelerin yoğun olarak bulunduğu sosyal sohbetleri, edebiyatı, özellikle bilim-kurgu ve ince mizah gibi uğraşıları yeterince izleyemezler. Soyutlamalar, şakalar, metaforlar, edebi anlatımlar, imalar, ince mizahi sohbetler gibi diğerlerinin düşüncelerini, birden fazla seçeneği olan, kurgusal durumları anlamakta zorluk çekerler. Bu nedenle edebiyat ve yoğun sohbetlerden sıkılırlar. Kelimeleri somut anlamlarıyla anlar ve kullanırlar, bu durum bulundukları ortamda yapılan şakaları anlamamalarına, kırılmalarına, üzülmelerine neden olabilir.

Sembolik Oyun ve Yaratıcılık Gerektiren Etkinliklerde Sınırlılıklar

Otizmi olan bir çocuk, nesne ve oyuncaklar ile diğer çocuk ve yetişkinlerle sembolik oyunlar oynayamaz. Arabaları sürmek, garaja koymak, tamir etmek gibi sembolik oyunlar yerine oyuncağı elinde tutmayı, hep aynı şekilde ve yaratıcı olmadan yalnız oynamayı tercih eder. Kızlar benzer şekilde bebeklerle evcilik oynamak yerine sevdiği bebeğe bağımlılık geliştirerek ellerinde gezdirebilirler veya sallama, döndürme gibi yinelenen şekilde oynayabilirler.

Çevredeki şeylerin en ufak detaylarına ya da önemsiz şeylere dikkatlerini toplarlar. Örneğin; Oyuncak trenle oynamak yerine tekerlekleriyle ilgilenirler. Bir oyuncağın etiketi veya üzerindeki renkli bir ayrıntı ilgisini çekebilir, ayrıntıya odaklandıkları için nesneyi veya çevresindeki olayın bütününü kavramakta zorlanırlar ve uygun olan davranışları gerçekleştiremezler.

Yaratıcı aktiviteleri sınırlıdır, ya taklit ederler ya da başkasını devamlı ve bıkmadan usanmadan izlerler. Sevdikleri aktiviteleri örneğin bir yap-bozu ardı ardına aynı şekilde yaparlar. Yapı inşa oyuncaklarını dizme veya üst üste koyma gibi tekrara dayalı, yaratıcı olmayan bir şekilde oynarlar. Ya da bizim gösterdiğimiz biçimde oynarlar yeni/farklı biçimler, yeni oyunlar oluşturamazlar. Sevdikleri bir filmi, müziği veya oyunu arka arkaya sıkılmadan izleyebilirler. Sandalyeden araba yapma, sopayı at gibi kullanma gibi bir eşyayı amacı dışında kullanarak sembolik oyun oynama becerileri yetersizdir.

Otistik Çocukların Diğer Özellikleri:

Tekrarlanan Hareketler

Tekrarlanan aktiviteler ya da davranışlar olarak, parmakları ile ya da başka objelerle "tıklama", parmaklarının ucunda yürüme, kendi etrafında dönme, ayaklarını, ellerini veya vücudunu sallama gibi davranışlar da sıklıkla görülebilmektedir.

Daha kompleks belirtiler ise, bazı yerlere giderken hep aynı yoldan gitmekte ısrar etmek, yatağa yatarken uyku zamanlarını bir ritüele dönüştürmek ya da dizi halinde tekrarlanan, tuhaf vücut hareketleri olabilir. Yolda yürürken belli yerlerde durmak, belli bir şeyi belli bir yerden almak, her seferinde aynı kelimeleri kullanmak gibi birçok ritüel geliştirebilirler. Her etkinlik, herhangi bir iş kolayca bir dizi ritüelden oluşan bir yapıya dönüşebilir.

Çocuk belli bir amacı olmaksızın, bazı eşyalara yoğun bir bağlılık oluşturabilir. Eşyaları sıraya sokar, bir desen oluşturur, çakıl taşı veya plastik şişe biriktirir. Bazı konulara çok ilgi duyarlar, adeta büyülenirler. Örneğin elektrik, astronomi, kuşlar, tren tarifeleri, bazı özel kişiler vb. gibi. Bunlar hakkında bir dizi soru sorup, standart cevaplar verilmesini isterler. Bazen anlamadığımız tuhaf bağlılıklar geliştirebilirler, örneğin tahta yemek kaşığını her gittikleri yere götürebilirler. Bu nesne bir oyuncak veya kişisel bir eşya da olabilir.

Davranış Problemleri

Yaşıtlarına göre birçok alanda sınırlı becerileri olan otistik çocukların, çevreleriyle olan iletişim eksikliği ve yetersizliği nedeniyle problem davranışlar gösterdikleri gözlenmektedir. Bağırmak, sallanmak, itmek gibi davranış problemleri çoğu zaman istediği bir şeyi anlatamama, rahatsız edici bir uyaranın olması, rutinlerindeki değişiklikler, beklenmeyen bir olay örneğin misafir gelmesi, evde, bulunduğu ortamda eşyaların değiştirilmesi gibi değişiklik yaratan durumlar, yapmak istediği bir şeyin engellenmesi gibi durumlarda ortaya çıkabilmekte, sorunun nedeni ortamdan kaldırıldığında ise kolayca sonlandırılabilmektedir. Bazen davranışın nedenini anlamak mümkün olmaz, bu durumda çocuğu sakinleştirici çözümler bulmak önemli olmaktadır.

Özel Beceriler

Otistik çocukların en şaşırtıcı özellikleri, birçok alanda sınırlı becerileri olmasına karşın, bazı alanlarda sahip oldukları özel becerilerdir. Birçok otistik çocuğun konuşmadan önce şarkı söylediği görülür. Bazıları ise bir enstrümanı çok iyi çalabilirler. Müzik becerisinin yanı sıra çok kuvvetli bir hafızaları, çok uzun şiirleri ezber yetenekleri, televizyonda dinledikleri çok uzun bir konuşmayı olduğu gibi tekrar edebilme gibi özellikleri olabilir.

Otistik çocukların bir diğer özel beceresi ise sayılar ve sayısal ilişkiler üzerinedir. Bazıları sayıları çok çabuk öğrenirler ve çok güç işlemleri akıldan yapabilirler. Ayrıca gördüğü resimleri çok iyi kopya edebilen, güzel boyayan, mekanik oyuncakları söküp takabilen, karmaşık boz-yap' ları kolayca tamamlayabilen çocuklara da sıklıkla rastlanmaktadır.

Otistik çocuklarda görülen bu özel becerilerin konuşma becerisinden bağımsız olduğu, müzik, matematik ve hafıza/bellek konularında yoğunlaştığı kabul edilmektedir. Otistik çocukların %10'nun da bu tür özel becerilere sahip olduğu düşünülmektedir.

Asperger Sendromu ve Asperger Sendromlu Çocukların Özellikleri

Asperger sendromu tipik otizmli çocuklardan dil ve bilişsel gelişiminde gecikme görülmemesiyle ayrılır. Bu çocuklar genellikle yaşıtlarıyla bu gelişim alanlarında önemli bir farklılık göstermezler. Ancak takıntılı ve tekrarlayan davranışlar, sınırlı ilgi alanı ve bu alanlarla ilgilenme gibi davranışsal alanda otizmli çocuklara benzerler.

Sosyal Etkileşim Özellikleri

Toplumsal kuralları diğer çocuklar gibi toplumsal yaşam içinde kendiliğinden öğrenmediği, zihinsel bir çaba ile öğrendiği için katı bir şekilde uygular. Diğerlerinin önemsediği şeyleri fark edememe, ilişkiyi başlatma sorunu, uyumsuzluk, temastan hoşlanmama, egosantrik davranışlar, kişisel mesafeyi ayarlayamama, şakaları anlamama, mizah duygusunun yetersizliği gibi özellikleri nedeniyle Asperger Sendromlu çocuklar özellikle yaşıtlarıyla ilişki kurmakta zorluklar yaşarlar. Paylaşma, ödünç alma verme, neşe, korku, öfke ve diğer duygu durumlarını uygun şekilde ortaya koymada zorluk yaşar. Değişik yakınlık düzeyinde insanlara farklı davranmada yetenekli değildir, örneğin sınıf arkadaşı ve okul müdürü ile aynı içeriği farklı bir üslupla anlatma, beden duruşu ve yakınlığı buna göre ayarlama gibi düzenlemeler yapamaz.

İletişimsel Özellikleri

Özellikle ilgi duyduğu konularda derinlemesine ve bilgiçce konuşmalar yapabilmesine rağmen, bulunduğu ortama uygun konuşmakta zorlanır. Bir topluluğa katıldığında kendini tanıtma, birisiyle konuşurken uygun soruları sorma, söz kesmeden dinleme, konuşma bağlamından kopmama, konuşma konusu değiştiğinde daha önceki konuyu değiştirebilme, konuyla ilgili duyguyu sesine yansıtma, sesin şiddetini kontrol etme gibi zorluklar yaşar. Dinlerken göz teması kurma, sallanmadan, elini ayağını kıpırdatmadan durma, konuşurken beden dilini, mimiklerini konuşma içeriğine uygun kullanma beceriksizlikleri nedeniyle çoğu zaman yaşıtları tarafından komik veya tuhaf olarak nitelendirilir.

Motor Özellikleri

Motor koordinasyon gerektiren becerilerde sorunları vardır, örneğin, atma, tutma, gerektiren top oynama, zıplama, denge gerektiren ip atlama, bisiklet sürme gibi oyunları oynama güçlükleri vardır. Sakarlıkları nedeniyle sık sık yaralanma, elinden bir şeyi düşürme gibi sorunlar yaşar. Otistik çocuklarda olduğu gibi Aspergerli çocuklarda da hafif kambur tuhaf bir duruş ve oturma şekline sık rastlanır. Görsel-motor taklit yetersizlikleri vardır, bu nedenle başkalarının hareketlerini taklit etmekte zorlanır. Çoğu zaman beden eğitimi dersinde koordinasyon gerektiren hareketleri yapmakta zorlanır. Öğretmenin karşısında durması hareketleri taklit etmesini güçleştirir. Öğretmenin yanında durması ve fiziksel yönlendirme, taklit etmesini kolaylaştırır.

Duyusal Özellikleri

Asperger Sendromlu bireylerde, otizmli bireylerde olduğu gibi duyusal sorunlar, farklılıklar olabilmektedir. Suya aşırı düşkünlük ya da elini yıkama veya banyo yapmaktan korkma gibi dokunsal duyarlılıklar olabilir. Belli kokuları aşırı sevme, bu nedenle o yiyeceği yeme veya o alana gitmekten hoşlanma olabilir. Ya da bazı kokulardan hoşlanmama, bazı yiyecekleri yememeye, bazı insanları sevmemeye neden olabilir. Yumuşak veya sert eşyaları, yiyecekleri sevmeme olabilir, bu giydiği ve yediği şeyleri belirleyici olur. Sert kumaştan giysileri giymeye direnen ya da tüylü yumuşak kumaştan giysileri giymekten hoşlanmayan çocuklar olabilmektedir. Yumuşak gıdaları yemeyen veya tam tersine sadece yumuşak gıdaları yiyen, çiğneme becerisi gelişmemiş çocuklar olabilir. Bazı seslerden korkma veya sevme, bazı görsel uyaranlardan korkma veya hoşlanma olabilir. Koku, tad, görsel, işitsel ve dokunsal uyaranlara farklı/tuhaf tepkiler zaman içerisinde azalabilir veya şekil değiştirebilir.

Davranışsal Özellikleri

Tekrarlayan ve kısıtlı davranış örüntüsüne sahiptirler. Bir oyunu veya işi aynı sırayla ve aynı biçimde yapmak isterler. Günlük yaşamda belli bir anlamı olmayan birçok ritüele sahiptirler. Yolda giderken arabaların kırmızı olanlarına dokunma, kaldırımdan zıplayarak inme, aynı dükkanın vitrinine bakma gibi ardı ardına belli ritüelleri takip ederler. İlgi alanları sınırlıdır. Nesnelerin koleksiyonunu yapma, otobüs numaralarını ezberleme, filmlerin ne zaman vizyona gireceği, hangi sinemada gösterileceğini takip etme gibi belli bir alanda derinlemesine bilgi edinirler ve bu konuda konuşmaktan hoşlanırlar. İlgi alanları, iş ve mesleki alanlarda da ilgileri sınırlıdır.

Asperger Sendromu tıpkı otizm gibi çok hafiften, ağıra geniş bir yelpaze içindedir. Eğitimden en çok yararlanan Asperger Sendromlu çocukların hepsi iyi bir özel eğitim programıyla kaynaştırma eğitiminden yararlanırlar. Hafif grupta yer alanlar hiç tanı almadan yaşamlarını sürdürebilir. Çok hafif AS' liler üniversite bitirebilir, çok fazla insan ilişkisi gerektirmeyen pek çok alanda çalışabilir ve evlenebilirler.

II.BÖLÜM

Asperger Sendromu ve Yüksek Fonksiyonlu Otizm Tanılı Çocukların Kaynaştırma Eğitiminden Yararlanabilmelerini Etkileyen Özellikleri

Bölüm II

Asperger Sendromu ve Yüksek Fonksiyonlu Otizm Tanılı Çocukların Kaynaştırma Eğitiminden Yararlanabilmelerini Etkileyen Özellikleri

Zihinsel Kapasite

Asperger Sendromlu çocuklar normal veya normal üstü zeka seviyesine sahiptir. Klasik otizmde ise çok ağır zihinsel kapasiteden üstün zihinsel kapasiteye çok geniş bir dağılım vardır. İletişim ve dil yetersizlikleri nedeniyle çoğu zaman ASD'li çocuklara zeka testi uygulamak mümkün olmamakta ve bu yetersizlikleri nedeniyle çocuklar kapasitelerinin altında performans göstermektedir.

Genel olarak, otistik bireylerin yaklaşık % 10-15'i normal ve normal üstü zeka düzeyi (IQ ları üst zeka düzeyinde olanları da içermektedir), % 25-35'i sınır zeka ile hafif düzeyde zeka geriliği, geri kalanlarının ise orta ve ağır zeka düzeyi olduğu düşünülmektedir.

Zihinsel kapasitesi, hafif düzeyde zihinsel yetersiz olanlar (zeka bölümü 45-50 ila 70-75) ve üstün zihinsel kapasitesi olan çocuklar, otizmli grubun yaklaşık % 35- 50'sidir ve bu grup iyi bir hazırlık süreci ile kaynaştırma eğitiminden okul öncesi dönemden itibaren yararlanabilmektedir.

Bu gruptaki çocuklardan;

- Hafif düzeyde (45-50 ila 70-75 IQ) zihinsel yetersizliği olan çocuklar, akademik becerilerde sınıfı 1- 2 yıl geriden takip edebilirler ve matematik, anlama, anlatım vb bütün akademik alanlarda sorun yaşarlar.
- Sınırdan zekadan normal düzeye kadar (IQ 70–100 arası) olan çocuklar ise, akademik becerilerde güçlük; matematik, okuduğunu anlama, yazma alanlarından bir ya da birkaçında güçlük yaşarlar. Destekle sınıf düzeyini takip edebilirler.
- Normal ve normal üstü zeka kapasitesine sahip olanlar veya özel yetenekliler, öğrenme ile ilgili güçlük çekmezler; matematik ve okumayı genellikle okul öncesi dönemde, 3 yaş civarında kazanırlar ancak yazmayı genellikle sevmezler.

Farklı Bilişsel Yapı ve Öğrenme Özellikleri

Otizmin sosyal yetersizlik, iletişim problemleri ve davranışsal özellikleri gibi tanısal özellikleri, otizmi diğer bozukluklardan ayırt etmek için önemli ve yararlıdır. Ancak bize otistik bireyin dünyayı nasıl anladığı, nasıl davrandığı ve nasıl öğrendiği konusunda yeterince bilgi vermez. Bireye günlük hayata uyumunu sağlayacak bilgi ve becerileri nasıl kazandıracağımızı, bunun için nasıl programlara gereksinimiz olduğunu belirleyen, farklı bilişsel yapı ve öğrenme özelliklerini dikkate alan programları oluşturmak gerekmektedir.

Düşünme Özellikleri

"Anlam" Kavramında Yetersizlikler

Otistik özellikleri olan çocuklara eğitimle pek çok beceri öğretilebilir, ortama uygun davranışlar kazandırılabilir. Fakat yaptıklarının ne anlam ifade ettiği hakkında tam bir fikre sahip değildirler. Kendi dünyaları birbirinden ilişkisiz bir sürü deneyim ve istekten oluşurken, altta yatan temalar, kavramlar, nedenler ve prensipler onlar için belirsizdir. Olaylar, davranışlar, beceriler arasındaki bağlantıları, neden-sonuç ilişkisini anlamakta güçlük çekerler. Çevresinde olanları, bulunduğu sosyal ortamda kendisinden ne beklendiğini; kuralları, özellikle sosyal kuralları anlamakta güçlük çekerler. Çok zeki AS'li bile genellikle kültüre ait beklentiler, göreneklerle ilgili zihinsel bir karmaşa içindedirler.

Bütünü Algılamaktaki Yetersizlikler

Normal gelişim gösteren bireyler gördüğü her şeyi bütünün parçası olarak görür. Çevreden gelen parça parça bilgileri zihninde birleştirir. Düşünme sistemimiz bizi bilgilerimizle bir bütünlüğe götürür. Frith, AS'li bireylerin detaylara takılı kalmalarını ya da kendilerine yararlı olmayan anlamsız şeylere takılmalarını, bilgilerini birleştirip bir bütün olarak uygulama eksikliği ile açıklar. Eğer zihinsel olarak birleştirme gücümüz olmasaydı, o zaman bilgilerimizin parça parça kalacağını ve çevreye uyum sağlayamayacağımızı, otizmli bireylerin çektiği zorluğun bu olduğunu belirtir.

Otizmli bireyler çok ufak ayrıntıları özellikle görsel ayrıntıları fark etmede çok iyidirler. Etrafında nesnelerin yerleri değiştirildiğinde, yerdeki çöp alındığında farkına varırlar. Bazıları flüoresansın sesi gibi duyusal detayları fark ederler. Bazı yüksek zekalı otistikler, ülkelerin başkentleri, telefon numaralarının alan kodları gibi daha bilişsel detaylarla ilgilidirler. Sorun olan, ilgi duydukları ayrıntının öneminin göreceli olduğunu değerlendirememeleridir. Örneğin tahtada yazılı cümlede tek bir sözcüğe takılıp diğerlerini defterine yazmayabilirler.

Fikirleri Birleştirmede Yetersizlikler

Kavramlar veya olayları tek tek anlamak birlikte anlamaktan, ilişkili bilgilerle birleştirmekten daha kolaydır. Örneğin çiçekleri koparmamanın doğru olduğunu öğrenmiş bir otistik çocuk için, birisinin sevdiği birisine çiçek götürmesi yanlıştır. "Çiçek koparmak yanlıştır", aynı zamanda "sevdiği kişiye çiçek vermek iyidir", gibi iki tutarsız kavramın/düşüncenin birbirine uyabileceğini anlamakta zorluk çeker. Ona göre doğru olan çiçek koparmamak ve çiçek hediye etmemektir.

Dikkat Dağınıklığı

Normal bir kişi, ilgisini hep aynı şey üzerinde tutmaz, bir süre sonra başka bir şeye çevirir. Fakat otizmli bir kişi dikkatini verdiği sınırlı bir şey üzerinde uzun süre durur. Otizmli öğrencilerin öğretmenlerin istediği noktalara dikkat göstermeleri genelde zordur, çünkü onlar kendilerine daha önemli ya da eğlenceli gelen duygulara odaklanırlar. Dikkat dağınıklığının kaynağı, öğretmenin masanın üzerinde duran eli veya yerdeki bir çöp gibi görsel bir şey olabilir, çalışmayı bırakıp ona odaklanabilir.

Bunların dışında içten gelen bir uyaran, örneğin sayı sayma, şarkı mırıldanma gibi bilişsel süreçlerde, dikkati dağıtır. Dikkat dağınıklığının nedeni olan, dıştan veya kendi içlerinden gelen uyaran bombardımanını öncelik sırasına koymakta büyük güçlük yaşarlar. Bu nedenle sanki bütün bu duygular yeni ve heyecan vericiymiş gibi sürekli hareket eder, araştırır ve bakarlar. Bazıları ise çoğu uyaranla ilişkisini kesip çok sınırlı bir şekilde nesnelerle ilgilenerek bu bombardımanla baş ederler.

Somut Düşünme

Sembolik veya soyut dil ile ilgili kavramları anlamakta güçlükleri vardır. Özellikle kelimelerin ikinci bir anlamı ya da mecazi anlamı olduğunu kavramakta güçlük çekerler. Deyimler, atasözleri gibi mecazi yönü güçlü olan kelime veya cümleleri duydukları gibi, somut olarak anlarlar. Örneğin, "Başım çatlıyor" diyen annesinin başının çok ağrıdığını düşünmez, başının çatlayıp yarılacağını zannederek endişelenir.

Temple Grandin "resimlerle düşünmek" adlı kitabında, otistik bir bireyin soyut ve somutu algılayışını kendi yaşantısından örneklerle çok güzel açıklar: "Okurken, yazılı sözcükleri renkli filmlere dönüştürür ya da sadece o sayfanın fotoğrafını, sonradan göz atmak üzere, zihnime kaydederim. Konuyu tekrar ele aldığımda zihnimde o sayfanın fotokopisi belirir. Böylece haber sunucularının karşılarındaki ekranı takip etmeleri gibi okuyabilirim. Metnin somut bir anlamı olmadığı zamanlar, genellikle onu resimlere dönüştüremem, örneğin bazı felsefe kitapları gibi." Grandin, büyüdükçe soyut fikirleri resimlere çevirmeyi öğrendiğini örneğin, "barış" sözcüğünü bir güvercin, kızılderililerin barış çubuğu gibi; "dürüstlük" için mahkemede elini İncil'e basan birini görselleştirdiğini ve bu kavramı bu şekilde anlayabildiğini belirtir. Bazen de, otistik bireylerin kullandığı görsel semboller diğer insanlar için her zaman kolay anlaşılır olmayabilir, örneğin otistik bir çocuk "kızarmış ekmek" yerken mutlu oluyorsa onun için "mutluluk" un görsel sembolü kızarmış ekmek olabilir.

Düzenleme ve Sıra İzlemede Zorluk

Önceden karar verilmiş bir sonuca ulaşmada çeşitli elemanların bir araya getirilmesi düzenlemedir. Örneğin okula gitmeden önce ders programına bakarak, gerekli olan defter, kitap ve materyalleri çantaya yerleştirmektir. Otizmli olan bireylerde organizasyon yapma becerilerinde sınırlılık vardır. Problemleri sıraya koyma ve yaparken bir sıra takip etmede zorluklar yaşar. Hem beklenen sonuca hem de hali hazırdaki konuya odaklanmaları zordur. Bu nedenle mantıksız ve amaca zarar veren bir sırayla iş yapabilirler, örneğin giyinirken sırayı karıştırıp önce çorap yerine, ayakkabı giyebilirler.

Genelleme Yapma Becerilerinde Sınırlılık

ASD'li çocukların katı (rijid) ve tekrarlamalı davranışları, yeni öğrendiklerini genelleştirmelerini ve bir durumdan pek az değişik olsa da yeni bir duruma öğrendiklerini transfer etmelerini zorlaştırmaktadır. Bir materyalle, bir durumda ve belli bir ortamda öğrendikleri becerileri başka bir ortama, duruma aktarma, farklı materyallerle yapma becerileri sınırlıdır. Yazmaya mavi kalemle başlayınca kurşun kalemle veya başka renkle yazmaya direnebilirler. Merdivenlerin basamaklarını sayarken, masadaki boyaları sayamayabilirler. Bu nedenle daha önce evde veya anaokulunda kazandığı bilgi ve becerileri yeni okulunda, yeni öğretmen ve yeni arkadaşları yanında tekrarlaması zaman alabilir.

Öğrenme Özellikleri:

Motivasyon Yetersizlikleri

İlgi alanları ve sevdikleri şeyleri yapma konusunda çok istekli olurlar. Bilgisayarla veya ip gibi sevdiği bir materyalle saatlerce oynayabilirler ama öğretmeye çalıştığınız yeni bir oyun veya beceriye hiç ilgi göstermeyebilirler. Yeni ve ilgi alanlarına girmeyen şeyleri öğrenme merakı ve içsel motivasyonları azdır. Bu nedenle yiyecek, çok sevdiği oyuncağı ödül olarak kullanma gibi, ödüllendirerek güdüleme, dışsal motivasyon yaklaşımı etkili olmaktadır.

Gözlem Yaparak, Taklitle Öğrenme Sınırlılıkları

Erken yaşlarda oyunun, özellikle öğrenmede oyun taklidinin çok önemli olduğu bilinmektedir. ASD'Li çocukların çevreyi izleme, olan bitene dikkat etme ve taklit yoluyla öğrenme düzeyleri yeterli değildir. Bu nedenle diğer çocukların gözlemleyerek öğrendiği pek çok beceriyi, oyunu kendiliklerinden öğrenemezler. Bu nedenle bazı çocuklar için arkadaşının yaptığını yapmasını/taklit etmesini istemek de işe yaramayabilir. AS'li çocuk arkadaşının davranışını görür fakat ona bakarak kendi davranışını nasıl organize edeceğini bilemeyebilir. Öğretmenin neyi yapmasını istediğini veya kime bakmasını istediğini anlayamayabilir. Gözlemlemesini istediğimiz olaya, davranışa dikkatini çekmek ve "Sen de Ali gibi at" gibi uyarılarla modele dikkat etmesini sağlamak ve taklit etmesini özendirmek gerekir.

Gelişim Alanlarında Farklı Düzeyde Olma

Normal gelişim gösteren çocuklar bütün gelişim alanlarında birbirine paralel gelişim gösterirler. Ortopedik engeli olan bir çocuk motor gelişim alanında daha yetersiz, zihin engelli bir çocuk öğrenme/bilişsel işlevlerde daha yetersiz olur. Otistik spektrum içinde yer alan çocuklar da her gelişim alanında birbirinden çok farklı düzeyde olabilirler, motor becerilerde yaşına uygun gelişim gösterirken veya çok iyi çizim, resim yapabilirken, hiç konuşmayabilirler. Temel kavramları öğrenmekte güçlük çekebilir, fakat matematikte çok ileri düzeyde olabilir. Çok iyi konuşabilir fakat sosyal ilişki düzeyi çok az olabilir.

Sosyal Ödüllerin Etkisi Sınırlıdır

Okulda öğrencilerin başarılarını genellikle sosyal ödüller olan aferin, gülümseme, başını, sırtını okşama gibi onunla gurur duyduğumuzu yansıtan söz ve davranışlarla ödüllendiririz. AS'li bir çocuk için, gülümsemenin, kucaklamanın, aferin sözcüğünün iletişimsel, sembolik anlamını kavramak kolay değildir. Öğretmenin memnuniyet ifadesi ile kendi yaptığı arasındaki ilişkiyi kurmakta zorlanır. Bu nedenle başarılı olduğu zaman anlayabileceği somut ödülleri ve sosyal ödülleri birlikte vermek önemlidir. Yavaş yavaş somut ödüller azaltılarak tek başına soyut ödülle devam edilmelidir. Örneğin, "aferin" soyut ödülünü "şeker" gibi somut bir ödülle birlikte vermek, çocuk beceriyi öğrendikçe, şekeri vermeyerek sadece aferin demek yeterli olacaktır. Yaptığı ve bizim memnuniyetimiz arasındaki bağı kurdukça soyut ödüller anlamlı olmaya başlayacaktır.

Zayıf Sosyal Beceriler

Asperger tanılı olan veya iyi bir eğitim süreciyle sosyal etkileşim becerileri gelişmiş olan yüksek fonksiyonlu otizmli çocuklar, sınırlı ilgi alanlarıyla ilgili konularda iletişim kurma, oyuna katılma gibi ilişki başlatma girişimlerinde bulunabilirler. Tek yönlü iletişim girişimlerine olumlu tepki verirler. Bu olumlu özelliklere ve temel sosyal becerilerden bazılarına (merhabalaşma, özür dileme, oyunda rol alma gibi) sahip olmalarına rağmen, ASD nin en temel zorluklarından olan sosyal etkileşim yetersizlikleri faklı biçimlerde ve faklı boyutlarda devam eder. Bilişsel becerilerdeki yetersizliklerin derecesi attıkça sosyal becerilerde de yetersizliklerin arttığını gösteren çalışmalar vardır.

Düşündüklerini fazla açık ve doğrudan ifade edebilirler

Saçını kestirmiş arkadaşının yeni görünüşünü beğenmeyen AS'li çocuk "bu saç sana yakışmamış" diyerek görüşünü açıklamak yerine "çirkin olmuş" diyebilir. Açık ve samimidirler, başkalarını kandırmaz, yönetmez ve dedikodu yapmazlar. Düşüncelerini yumuşatmadan fazla doğrudan ifade etmeleri, arkadaşları ve öğretmenleri ile ilişkilerini bozar. Bu özelliklerini bilmek, kasıtlı olmadıklarını anlamak önemlidir.

Olaylara farklı açılardan bakabilme güçlüğü yaşarlar

Bilişsel esneklik, olaylara farklı açılardan bakabilme gibi bilişsel süreçlerindeki yetersizlik/farklılıklar nedeniyle olayları algılayışları tek yönlü ve sınırlı olabilmekte, bu nedenle sosyal iletişim sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bir sorunu kendi anladıkları biçimde tanımlar ve kendi buldukları çözüm yollarını kullanmak isterler. Bu nedenle oyunlarda, grup olarak yapılan çalışmalarda başkalarının istekleri ve bakış açılarını anlamak ve kabul etmekte zorluk çekerler, bu durum ilişkilerin bozulmasına neden olabilir.

Duygularını kontrol etmekte güçlük çekerler

Mutluluk, sevinç, korku gibi temel duygulara sahiptirler ancak bunları başka şekilde/ alışık olmadığımız/uygun olmayan biçimde gösterebilirler veya gösterecekleri yeri karıştırabilirler. Frith, bunun nedenin duygulara sahip olmama olmadığını, iletişimdeki sorun olduğunu belirtir. Davranışları değerlendiremedikleri ve nasıl cevap vereceklerini bilmedikleri zaman paniğe kapılırlar. Umutsuzluğa kapılma ve öfke kontrolü sorunları yaşarlar.

Empati kurma eksikliği yaşarlar

Otizmli bireyler başkalarının çektiği acılar karşısında derin bir acı duyabilir, ancak teselli etmekte sorun yaşar, aynı zamanda teselliyi kabul etmez. Bu karşısındaki kişinin duygularını yüklenememe, empati duymama ile açıklanır. Empati duyabilmek için başkalarının duygu ve düşüncelerini kabul etmek, hatta karşımızdakinin duygu ve düşünceleri farklı olsa bile kabul etmek gerekir. Frith'e göre otizmli kişiler ancak sempatiye ulaşabilirler. Normal bireyler 3 yaşından sonra çevresinde gördüğü her şeyi yorumlamaya başlar. Resimler, fotoğraflar ya da yanındaki kişilerin davranışlarını izleyip, duygusal durumları hakkında yorumlar yapmaya başlar. İnsanların nasıl düşündüğü ve davrandığı hakkında bir fikri olur. Empati duymayan, kendinden başka türlü duygu ve düşünceler de olduğunu fark edemeyen otizmli bireyler bu yorumları yapamazlar. Otizmli bireyler, başkalarının niyetlerini, duygu ve düşüncelerini öngörme kapasitesine sahip olmadıkları için birine yardım etme, onların gereksinimlerini fark etme gibi çevrelerinde olan bitene duyarlı davranışlar gösteremezler.

Yakın arkadaşlık kurmakta zorlanırlar

Yaşantılarını, deneyimlerini anlatmak, duygularını paylaşmak gibi sosyal etkileşimlerin "nasıl bir gereksinimi karşıladığını, karşısındaki kişi tarafından anlaşılma, onu anlama, ortak ilgi ve ortak yaşantıların anlamını" bizler için neden önemli olduğunu anlamakta güçlük çekerler. Bu nedenle yakın arkadaşlığın gerektirdiği düşünsel, duygusal yakınlıkları kurmak ve sürdürmekte güçlük çekerler. Karşısındakinin duygularına, düşüncelerine önem vermez, kendi ilgilerine odaklı davranırlar ve bu özellikleri yaşıtlarıyla ilişki kurmasını zorlaştırır.

Sorunlarla başa çıkma becerileri zayıftır

Sorunun kapsamını kestirmekte zorlanır, büyük ve küçük sorunları ayırt edemezler. Sorunu anlatmayı, yardım istemeyi ve nereden yardım alacaklarını bilemezler. Sınıfta silgisini düşüren otizmli bir çocuk, yanındaki arkadaşından silgi isteyip, yazmaya devam etmek yerine; tahtada yazılanları defterine geçirmeyi bırakıp, dakikalarca silgi arayabilir ve tahtadakiler silindiği için sınıfın yaptığı dersi kaçırabilir. Silgiyi bulmak yerine tahtadakileri yazabilmenin daha öncelikli ve önemli olduğunu ayırt edememiş; arkadaşından yardım istemeyi düşünememiştir.

Bahçede yanından geçen bir arkadaşı çarptığında, canı acıdığında veya kendisi istemeden bir rahatsızlık verdiğinde; "ne yapmalı?; bu sorunla nasıl başa çıkmalı?" kestiremez, çoğu zaman ağlama, kaçma vb tepkiler gösterir. Özür dilemek, yanlışlıkla olduğunu söylemek gibi basit yöntemler spontan bir şekilde aklına gelmez, model olmak gerekir.

Oyun kurallarına uyma güçlükleri yaşarlar

Oyunlara katıldıklarında sürdürmekte güçlük çekerler ve bu nedenle yaşıtları tarafından tercih edilmezler. Kurallı oyunlar belli bir sıra içerir, oynayan kişinin hem bu sırayı takip edebilmesi, hem de kuralın gerektirdiği davranışları yapabilmesi gerekir. Sırasını beklemekte zorlanan, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini anlama güçlüğü yaşayan AS'li çocuklar, bu tür oyunlara katıldıklarında kuralların, sırasının hatırlatılmasına gereksinim duyarlar. Bu yardım verilmezse oyunu sürdürmekte zorlanır, oyunun bozulmasına neden olabilir ve bu nedenle de yaşıtlarınca çok tercih edilmezler.

Dil – İletişim Düzeyi

Bu güçlükler (daha önce ASD'li çocukların özellikleri bölümünde açıklanmaya çalışıldığı gibi), bu grubun temel özelliklerinden biridir ve yalnızca bireyin diğer insanlarla iletişim yeteneğini değil aynı zamanda onun nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını da etkilemektedir. İletişimin hem anlama, hem ifade etme (anlatma) sorunlarının şiddeti, çocuktan çocuğa değişebilmektedir. Bazı otizmli çocuklar çok sınırlı bir konuşma düzeyine sahip olabilmekte ama göreceli olarak daha iyi anlama kapasitesine sahip olabilmektedir; bazılarının ise konuşmada iyi oldukları fakat anlamada güçlük çektikleri bilinmektedir.

Kaynaştırma eğitimiyle ilköğretim okuluna başlayacak olan otizmli çocuklardan, alıcı dilleri yaşına yakın düzeyde olanlar, günlük yaşamda, okulda konuşulanları daha iyi anlayabilecekleri; İfade edici dilleri, sorulara cevap verebilme, eğitimin gerektirdiği asgari ölçüde konuşabilme düzeyinde olanlar derslere daha fazla katılabilecekleri için daha kolay uyum sağlayabilirler.

Aspergerli sendromlu olanların iyi bir konuşma becerisine sahip oldukları ancak ortama, konuya uygun konuşma, konuşmaya uygun jest ve mimik kullanma, karşısındakini dinleme gibi sorunları, sınıf arkadaşları ve öğretmenleri ile olan iletişimlerini bozabilir.

Bu grupta yer alan kaynaştırma öğrencilerinin dil ve iletişimle ilgili güçlüklerini bilmek beklentilerimizi oluşturmak için önemlidir.

İsteklerini ifade etmek dışında konuşmaktan hoşlanmazlar

Dil elde etmek istedikleri bir yiyecek, materyal veya hareket gibi amaçlarına ulaşmak için veya ilgilendikleri alanla ilgili takıntılı bir şekilde konuşmak için bir araçtır. Konuşması gelişmiş çocuklar bile sorulara cevap verme gibi pasif iletişim yollarını daha çok tercih ederler. Sohbet etme, düşüncelerini, sorunlarını, sevinç veya üzüntü gibi duygularını paylaşma gibi dilin sosyal amaçlı kullanımındaki yetersizlik, otizmin temel olarak "sosyal etkileşim yetersizliği" olmasının bir sonucu olarak görülmektedir.

İyelikleri ve zamirleri kullanmakta zorlanırlar

Zamirler ve iyelikler en çok zorlandıkları alanlardan biridir, bu ifadeleri kazanmak ve doğru kullanmak bazı çocuklar için çok uzun zaman alabilmektedir. Genellikle "sen" ve "ben"i kullanırken hata yaparlar. "Çikolata ister misin?" sorusunda, "isterim" yerine "istersin" diyerek sorudaki sen kelimesini tekrar ettirirler. Kendilerinden üçüncü şahıs gibi bahsederler, "sen mi yaptın?" sorusuna, "ben yaptım" yerine "Ali yaptı" diye cevap verirler.

İlgi alanlarına giren konularla ilgili takıntılı bir şekilde sürekli konuşmak isterler

Konuşması gelişmiş otizmli çocuklar, özellikle Asperger sendromlu çocuklar ilgi alanlarına giren konularda konuşmaktan hoşlanırlar. Karşısındaki kişiye pek çok kitabi bilgiyi aktarabilir, arka arkaya pek çok ayrıntıyı anlatabilirler. Bu konuşma çoğu zaman bir monolog olarak sürer, çünkü sorulan soruyu yanıtlama, karşısındakinin o konudaki düşüncesini öğrenme gibi iletişimsel, sosyal bir amaçları yoktur. Konuşmayı değiştirdiğinizde her fırsatta aynı konuya takıntılı şekilde döner ve kaldıkları yerden anlatmaya devam ederler.

Duygularını ifade eden konuşmalardan hoşlanmazlar

Kendileri hakkında konuşmaktan, deneyimlerinden bahsetmekten hoşlanmazlar. Günlük olaylar sırasında sevinç, üzüntü kızgınlık gibi pek çok duygu yaşarlar; fakat bu duyguların sosyal olarak (karşısındakini ve kendisini nasıl etkilediğini) ne anlama geldiğini kavrayamazlar, kavrayabilenler ise bunu paylaşma gereksinimi duymadıkları için ifade etmezler. Bir dilim kek verdiğinizde mutlu olan bir çocuğun mutlu olduğunu, keki yemesinden ve yüz ifadesinden anlayabiliriz, fakat "çok acıkmıştım, teşekkür ederim" gibi mutlu olduğunu ifade eden konuşmalar duyamayabiliriz.

Deneyimlerini, yaşantılarını paylaşan sosyal sohbetler yapmazlar

İletişimin sosyal bir anlamı olmadığı için sohbetten hoşlanmazlar. Okulda yaptıkları, öğretmeninin ne söylediği ya da yanındaki arkadaşı hakkında, o gün olanlar hakkında konuşmak gereksinimi duymazlar. Başkalarının da bu konularda kendilerine bir şeyler anlatmalarını beklemezler, çünkü onların yaşantılarını merak etmezler. Sizin sorularınıza kısa ve yorumlarını, duygularını yansıtmayan cevaplar verirler.

Olaylar arasındaki ilişkileri, neden sonuç bağlantılarını kavramada güçlük yaşarlar

Bu çocuklar olayları tek tek birbirinden kopuk olarak, parçalar halinde algılarlar, bu nedenle neden sonuç ilişkilerini, olaylar arasında nasıl bir bağ olduğunu veya olmadığını, o olayın o bağlam içindeki yerini ve önemini tam olarak kavramakta zorlanırlar. Bu nedenle anlatılanları dinlemek ve takip etmekte zorluk çekerler. Yine bu nedenle okudukları, dinledikleri ya da seyrettikleri bir olayı baştan sona ezbere çok iyi anlatabilirken, "neden, nasıl, niçin" gibi ilişkileri açıklayan sorulara cevap vermekte zorlanırlar.

Dinleme ve konuşmada sıra almakta zorlanırlar,

ASD'li bireyler için, konuşmanın iletişimsel değeri çok yoktur, bu nedenle konuşma onlar için daha çok isteklerini veya ilgilendiklerini anlatmanın bir aracı olup karşısındaki kişinin o konuyla ilgili söyleyecekleri onlar için önemli değildir. Bu nedenle, söyledikleri hakkında karşısında kişinin yaptığı yorumlar, soruları, kendisinin benzer yaşantısı ile ilişkilendirmesi gibi karşılıklılık içeren, dinlemesi ve sıra almasını gerektiren iletişimlerde zorlanırlar.

Konuşma sırasında karşısındakinin tepkilerini anlama, beklentilerini tahmin etmede yetersizdirler

Konuştukları kişinin o andaki tepkilerine dikkat etmezler, örneğin konuyu çok uzatmış ve karşısındaki kişiyi sıkmış olabilirler veya başka bir işle ilgilendiğinden onu dinlemek için uygun bir zaman olmadığını hissettiren davranışlarını anlamazlar. Ya da karşısındakinin konuyla ilgili korkma, acıma veya utanma vb. duygusal tepkilerini fark etmez, konuşmayı bu duruma göre değiştirme veya geçiştirme gibi düzenlemeler yapamazlar.

Konuşmaya eşlik eden jest ve mimikleri, ses tonundaki duygusal mesajları yorumlama yetersizlikleri gösterirler

Normal çocuklar anne-babalarının ses tonundan, kafa sallayışından, yüz ifadesinden yaptıkları şeyin doğru olup olmadığını anlarlar. Fakat bu otizmli çocuklar için geçerli değildir. Onlar "şimdi"ye bağlı oldukları için olayları birbirine bağlayamazlar. Söylenenin anlamını değiştiren tonlamalar, vurgu yapma gibi konuşmayı anlamlandıran duyguları algılayamazlar, konuşmaya eşlik eden mimik ve jestleri yorumlayamazlar. Konuşurken, ses tonunu karşısındaki insana, o andaki duygularına veya duruma göre kullanmakta güçlük çekerler. Fısıltıyla veya çok bağırarak konuşabilirler. Ses tonu düzgün ve yumuşak değil metalik olabilir, sık sık yanlış yerlere vurgu yaparlar.

Otizmin Derecesi

Zeka düzeyi, iyi bir özel eğitim süreci ile kaynaştırma eğitimine hazırlık sürecinin yanısıra otizmin derecesi/ otistik davranış özelliklerinin yoğunluğu da kaynaştırma eğitiminde okul ortamına daha iyi uyum sağlamada önemlidir.

- Değişikliklere yönelik dirençleri çabuk kırılabilenler,
- Tekrarlayıcı (stereotipik) hareketleri bir sosyal ortamı bozmayacak düzeyde olanlar,
- Kendine ve çevresine yönelik agresif davranışları olmayanlar,
- Çok izole olmayıp, sınırlı da olsa sosyal etkileşime giren çocuklar kaynaştırma eğitimine çok daha kolay uyum sağlarlar.

Bu özellikleri en iyi karşılayanlar ise yüksek fonksiyonlu otistikler ve Asperger sendromlu olan çocuklardır.

III.BÖLÜM
Kaynaştırma Eğitimi

Bölüm III
Kaynaştırma Eğitimi

Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi ve bireylerin kendileri için en az kısıtlayıcı çevrede eğitilmesi gerektiği görüşünden kaynaklanan kaynaştırma (entegrasyon), zihinsel, duyusal, bedensel faklılıkları ya da yetersizlikleri nedeniyle özel gereksinimleri olan, çocukların akranları ile birlikte, aynı sınıflara/eğitim ortamlarına yerleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. 1970 yıllarda Kuzey Avrupa ülkeleri ve Amerika' da ailelerin çocukları için eğitimde fırsat eşitliği taleplerinin sonucunda kaynaştırma yasalarla güvence altına alınmıştır. Ülkemizde ilk düzenlemeler 1983 de yapılmış ancak etkili ve yaygın bir şekilde uygulanması 2000 yıllardan sonra başlamıştır.

Ülkemizde kaynaştırma eğitimi ile ilgili yasal düzenlemeler MEB sitesinde yer almaktadır. İlgili yönetmelikler uygulamadan elde edilen verilere dayalı olarak güncellenerek gereksinimlere yanıt verebilecek değişiklikler yapılmaktadır. Kaynaştırma uygulaması, tam zamanlı uygulanabildiği gibi, özel sınıf uygulaması ile yarı zamanlı olarak da uygulanmaktadır. Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden bireylerin bulunduğu sınıflarda sınıf mevcutları; okul öncesi eğitim kurumlarında özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 10, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 20 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir. Diğer kademelerdeki eğitim kurumlarında ise sınıf mevcutları; özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 25, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 35 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir.

Kaynaştırma eğitimi için yapılması gereken düzenlemeler

Kaynaştırma uygulaması yapılacak okulda okul binasında yapılaması gereken fiziksel düzenlemeler olan, rampa veya asansör, engelli tuvaleti, destek eğitim odasının hazırlanması müdürlerin gerçekleştirmesi gereken çalışmalardır. Okulda BEP birimi kurmak, kaynaştırma öğrencisi kaydedilen sınıf mevcutlarını düzenlemek, öğretmenlere dersler başlamadan önce kaynaştırma öğrencileriyle ilgili bilgileri vermek, diğer bir değişle okulu ve okul personelini kaynaştırmaya hazırlamak okul müdürlerinin asli görevleridir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre 'kaynaştırma uygulamaları yapılan okul ve kurumlardaki personel, diğer öğrenciler ve onların aileleri özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin özellikleri hakkında okul idaresince yapılan planlama doğrultusunda RAM, BEP geliştirme birimindeki ilgili kişilerce bilgilendirilir.'

a-Öğretmen yeterliliklerinin arttırılması

Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların özellikleri ve kaynaştırma eğitimi hakkında yeterli bilgi ve becerilere lisans eğitiminde sahip olmalarını sağlayacak düzenlemeler son üç-dört yılda yapılarak, eğitim fakültelerinde özel eğitim dersi bütün branşlar için zorunlu ders olmuştur. Sınıf öğretmenliği programına bu derse ek olarak, "ilköğretimde kaynaştırma eğitimi" dersi eklenmiştir. Daha önceki yıllarda meslek yaşamına başlamış eğitimciler hizmet içi kurslar, seminerlerle kaynaştırma konusunda yeterlilikleri artırılmaya çalışılmaktadır.

Okul açılmadan önce öğretmenlerin sınıfına verilecek kaynaştırma öğrencisi hakkında bilgilendirilmesi, bu öğrencilerin özelliklerine yönelik seminer, eğitim gibi çalışmaların yapılması, BEP biriminin oluşturularak hazırlık yapılması kaynaştırma sürecinin başarılı olmasını sağlayacak olan önemli çalışmalardır.

b-Sınıfta Yapılacak Düzenlemeler, Sınıfı Yapılandırma

AS'li çocukların ses ve görüntü ile kolayca dikkati dağılır, sınıfın fiziksel organizasyonunun mümkün olduğunca dikkatini dağıtmayacak biçimde düzenlenmesi önemlidir.

- Ortam mümkün olduğunca dikkatini dağıtmayacak veya bir detaya takılmasını engelleyecek şekilde düzenlenmeli ya da öğrenci tahtayı doğrudan/ net görebilecek bir yere oturtulmalıdır. Çok fazla uyaranın olmadığı boş bir duvar yanında oturmak kendini daha güvende hissetmesini sağlayacak ve dikkatini öğretmene, tahtaya yoğunlaştırmasını kolaylaştıracaktır.
- Sık sık sınıftan çıkmaya çalışıyorsa, kapıdan uzak bir yere oturtulmalıdır. Eğer öğretmen çocuğun sık dışarı çıkması gerektiğini düşünüyorsa, kapıya yakın sıra uygun olabilir.
- Çocuğun çok uyarıldığında veya stresli olduğunda ortaya çıkacak problem davranışları engellemek için rahatlayacağı bir mola alanı yaratılması çok işlevsel olmaktadır. Eğer sınıf içinde böyle bir alan yaratamayacaksanız arka sıraya gitmesine ve bir süre tek başına kalmasına izin verebilirsiniz.
- Bazı çocuklar için ise çok gürültü olduğunda kulaklık takmasına izin vermek strese girmesini engelleyici olabilir.
- Yanına oturtulacak öğrenci empati kurabilen, ona ilgi gösteren, liderlik özelliği olan çocuklardan biri olmalıdır.
- Oturduğu sırayı, sandalyeyi, kullanacağı askı vb yerleri ilgisini çekecek şekilde işaretlemek; (nerede oturacak?, ceketini nereye asacak?, vb) belirsizlikleri ortadan kaldırarak ne yapması gerektiğini anlamasını kolaylaştıracaktır. Bu belli bir renk, resim ile işaretleme veya adının yazılması vb ilgisini çeken bir görsel materyalle (arabaları seven bir çocuk için araba resmi çıkartması) olabilir.
- Sıkışık bir oturma düzeni otistik çocuğu rahatsız edici olabilir. Çocukları rahatsız ediyorsa veya rahatsız oluyorsa bir süre yalnız oturmasına izin vermek daha uygun olabilir.
- Sevdiği bir objeyi, eşyayı yanında bulundurmasına izin vermek kendini daha rahat hissetmesini sağlayabilir.
- Sınıf kurallarını rahatça görebileceği bir yere asmak, sırasının üzerindeki bir kağıda yazmak ve gerektikçe oraya bakmasını öğretmek kurallara uymasını kolaylaştıracaktır.

SERBEST ZAMAN KURALLARI

	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
Arkadaşlarımla sohbet edeceğim					
Arkadaşlarımla oynayacağım					
Arkadaşlarımın oyununa katılmadan önce onlardan izin isteyeceğim					
Arkadaşlarımla kavga etmeyeceğim					
Arkadaşlarıma kötü şeyler söylemeyeceğim					

c-BEP Hazırlanması ve uygulanması

Yönetmelik ve ilgili genelgeler, okulda müdür veya yardımcısının başkanlığında Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi kurulması ve özel eğitime gereksinimi olan her öğrenci için BEP hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu birimde, okul rehber öğretmeni, kaynaştırma sınıf öğretmeni, ilgili branş öğretmenleri, özel eğitim öğretmeni yer almalıdır. Değerlendirme ve programın oluşturulması sürecinde aile, hatta gerekli görüldüğünde çocuğun kendisi bu süreçte yer alması gereken temel elemanlar arasındadır.

BEP hazırlarken yararlanılacak kaynaklar

- Tıbbi değerlendirme, sağlık kurulunun değerlendirme sonuçları,
- Aileden alınan bilgiler, çocuğun tıbbi tanısından okula başlayıncaya kadar geçen süreçte uygulanan tedavi, eğitim programı, devam etmekte olan özel eğitim uygulaması ve kaynaştırma ile ilgili ailenin görüşleri ve beklentileri,
- Eğitsel değerlendirme, RAM tarafından yapılan psikolojik, eğitsel-gelişimsel değerlendirme sonuçları ve özel eğitim kurumu tarafından yapılan eğitsel değerlendirme sonuçları ve sınıf öğretmeni tarafından yapılan gözlem, her dersin programına dayalı kontrol listeleri, kaba değerlendirme sonuçları gibi kaynaklardan elde edilen bilgiler, çocuğun yeterli ve yetersiz olduğu alanları, gereksinimlerini belirlememizi sağlar.

Bu temel bilgilere ek olarak öğrenmemiz gereken diğer bilgiler;

Çocuğun daha önceki eğitim süreciyle ilgili bilgiler

- Hangi yöntemler işe yaramıştır?
- Hangi yöntemlerden kaçınılmalıdır?

Çocuğun sevdikleri ve sevmedikleri nelerdir?

Çocuk huzursuzluğunu / endişesini nasıl ifade ediyor?

- Daha önceleri bu durumlarda neler yapılmış?

Çocuk gereksinimlerini ve duygularını nasıl ifade ediyor?

Çocuğun duyusal uyaranlara duyarlılığı varsa, sese, ışığa, kokuya, dokunmaya nasıl tepkiler veriyor?

Rutin yaşam ve çevresindekilerle ilgili değişikliklere nasıl tepkiler veriyor?

Bu gibi sorularla başa çıkmak için daha önceki deneyimlerden yararlanmayı sağlayacak bilgileri edinilebilir.

BEP İçeriğinde olması gereken bilgiler

- Öğrencinin şu anda bulunduğu düzey /durum ve fonksiyonları; her ders için açık ve gözlenebilir ifadelerle olabildiğince ayrıntılı tanımlanmalıdır.
- Yıllık hedeflerin listesi ve kısa dönem hedefleri
- Özel eğitim desteğinin ne zaman başlayacağı ve biteceği
- Özel eğitim hizmetlerinin içeriği, kapsamı, öncelikle sağlanacak hizmetler
- Objektif kriterlerin olduğu gelişim planı ve bu gelişimlerin zamansal planı
- Eğitimsel hedeflerin gerçekleşme düzeyinin değerlendirilmesi

Yıllık amaçlar;

- Genel davranışları betimlemelidir,
- Çok sınırlı olmamalı "10 sn oturur"
- Çok geniş olmamalı "iyi öğrenci olur", "sınıf kurallarına uyar" "cümlelerle konuşur"
- Gerek duyulduğunda, değiştirilebilir, yeni amaçlar eklenebilir ve bazıları çıkartılabilir

Kısa dönemli amaçlar;

Öğrencinin varolan performansı ile yıllık amaçlar arasındaki gözlenebilir, ölçülebilir adımlarıdır.

- Özel gereksinimli tek bir öğrenci için ismi ile ifade edilmelidir
- Bir öğretim yılı içinde öğretilebilecek basamakları gösterir
- Her öğrencinin kaç basamak ilerleyeceği değerlendirme sonucu belirlenir ve buna göre kaç basamak hedefleneceği belirlenir.
- Her ders için hedeflenen kısa dönemli hedef sayısı farklı olabilir.
- Gözlenebilir, açık ve ölçülebilir olmalıdır

Yıllık Amaç (Örnek)

E. *Kendisine söylenen kısa bir metni yazar*

Kısa Dönemli Amaçlar
1- E.söylendiğinde sesleri yazar.
2- E. söylendiğinde heceleri yazar.
3- E. söylendiğinde kelimeleri yazar.
4- E. söylendiğinde cümleleri yazar.
5-E. söylenen kısa metni yazar.

Eğitsel değerlendirme (Örnek)
Can' ın öğretmeni 2. ve 3. Sınıf düzeyinde hazırlanmış 100 kelimelik 3 farklı okuma pasajını okutarak bu değerlendirme sonuçlarını elde etmiştir. Öğretmen her pasaj için okuma süresini hesaplamıştır. Sınıf düzeyindeki bir metinden ortalama dakikada 18 kelime okumaktadır. 2.sınıf düzeyinde okuduğu paragrafa ilişkin kavrama sorularını 4/5 oranında, üçüncü sınıf düzeyinde okuduğu paragrafa ilişkin kavrama sorularını da 0/5 oranında yanıtlayabilir."

Bu eğitsel değerlendirme için Yıllık ve Kısa Dönemli Amaç (örnek)

1-Yıllık Amaç:
Can, "nerede", "ne zaman" ve "niçin" sorularına cevap verir.

Kısa Dönemli Amaçlar
1-Can'a "nerede" sorusunu içeren gidilecek yer ile ilgili basit bir soru yönergesi verildiğinde 4/5 oranında doğrulukla cevap verir.

- ***Davranış:*** *Can nerede sorusuna cevap verir.*
- ***Koşul:*** *Gidilecek yer ile ilgili basit bir soru yönergesi verildiğinde*
- ***Ölçüt:*** *4/5 doğru cevap*

2- Can'a "ne zaman" sorusunu içeren gidilecek yer ile ilgili basit bir soru yönergesi verildiğinde 4/5 oranında doğrulukla cevap verir.

- ***Davranış:*** *Can ne zaman sorusuna cevap verir.*
- ***Koşul:*** *Gidilecek yer ile ilgili basit bir soru yönergesi verildiğinde*
- ***Ölçüt:*** *4/5 doğru cevap*

3-Can'a "niçin" sorusunu içeren gidilecek yer ile ilgili basit bir soru yönergesi verildiğinde 4/5 oranında doğrulukla cevap verir.

- ***Davranış:*** *Can niçin sorusuna cevap verir.*
- ***Koşul:*** *Gidilecek yer ile ilgili basit bir soru yönergesi verildiğinde*
- ***Ölçüt:*** *4/5 doğru cevap*

Bu örnekte görüldüğü gibi Can'ın öğrenmesi amaçlanan kısa dönemli hedefi, gözlenebilir bir davranıştır, hangi koşulda ve hangi ölçüde gerçekleşmesi beklendiği ifade içinde belirtilmiştir. Bu nedenle altta ayrıca belirtilmesine gerek yoktur. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi yazılması yeterlidir.

2-Yıllık Amaç:
Can sesli okumada sınıf düzeyindeki bir metinden 1 dk.da 30 kelime okur.

Kısa dönemli amaçlar:
1- Can sesli okumada sınıf düzeyindeki bir metinden 1 dakikada 20 kelimeyi okur.
2- Can sesli okumada sınıf düzeyindeki bir metinden 1 dakikada 25 kelimeyi okur.
3- Can sesli okumada sınıf düzeyindeki bir metinden 1 dakikada 30 kelimeyi okur.

Bireyselleştirilmiş Programın İçeriğinde Yapılacak Değişikliklere Karar Verme

- Çocuğun devam edeceği sınıfın programını incelemek gereklidir. Bu programı incelerken;
- Çocuğun becerileri ve ilgi alanları konusunda yukarıda açıklanan kaynaklardan elde ettiğiniz bilgilerinizi dikkate alarak, önce hangi alanları hedefleyeceğinize karar verin,
- Programda neyin soyut, neyin somut olduğuna karar verin,
- Bireyin uzun vadeli gelişimi için gerekli olmayan soyut kavramları eleyin,
- Öğretim hedeflerinizi, çocuğun öğrenme özelliklerini dikkate alarak oluşturun,
- Öğreteceğiniz her hedef için yapacağınız değişikliklere karar verin.

d-Programın Sunuş Tarzında Yapılabilecek Değişiklikler ve materyallerinin zenginleştirilmesi

Programın, Bilginin Görselleştirilmesi: AS'li çocuklar, işitsel girdileri algılamakta zorluk çekerler; bu nedenle yalnızca sözel yönerge çoğu zaman ne yapacağını anlaması için yeterli olmaz. Yönergenin yazılı olduğu kart, resim veya nesne daha etkili olur. Günlük programının defterin başında yazılı olması, okul rutinin kavramasını kolaylaştırır. Günlük program, ders dışı zamanları kapsayacak şekilde de olabilir. Okuma yazmayı bilmeyen çocuklar için yazı ile birlikte resimler kullanılabilir. Önemli olan çocuğun, okula başlamayla birlikte değişen rutini anlaması ve yeni duruma uyumunu sağlamaktır.

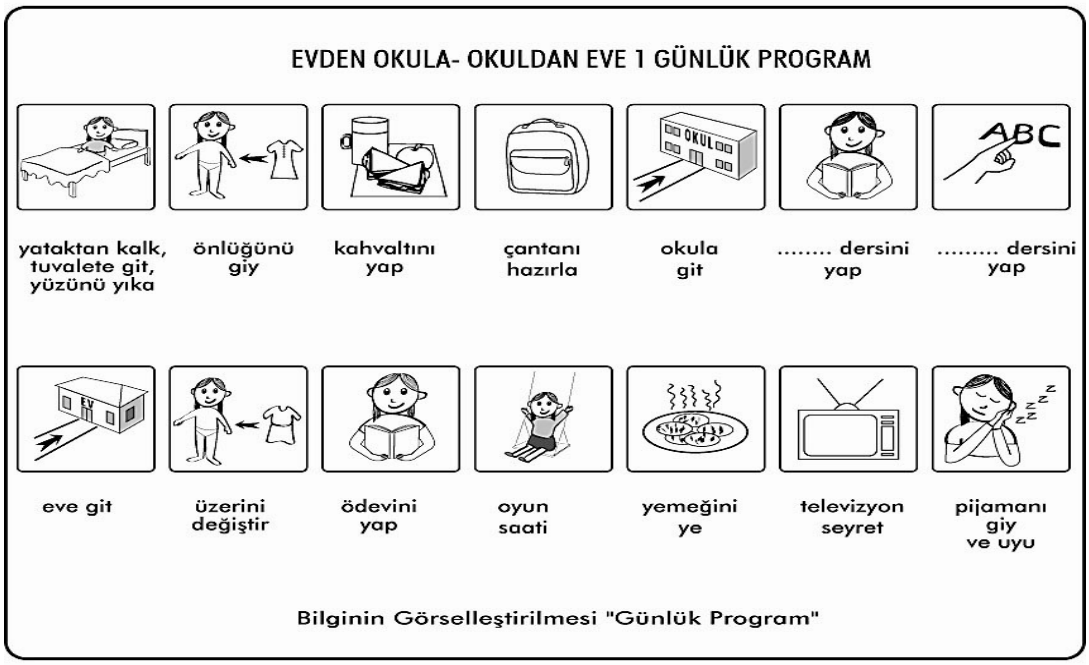
Bu program saat kullanan, saatleri bilen ve ilköğretime başlamadan önce de özel eğitim derslerinin gün ve saatlerini takip edebilen bir öğrenci için yapılmıştır.

1 GÜNLÜK OKUL PROGRAMI

Saat	**Bahçede zili çalmasını bekle.**
Saat	**Zil çalınca sıraya gir.**
Saat	**..... söyle, sırayla sınıfa gir.**
Saat	**1. DERS**
	Sırana otur,
	Defterini çıkar,
	Kalem kutunu çıkar,
	Öğretmenin istediği kitabı çıkar,
	Öğretmenin kitaptan söylediği sayfayı aç,
	Öğretmenin söylediği yeri / konuyu, işaretli yere kadar oku / yaz,
Saat	**Zil çaldı, bahçeye çık.**
	TENEFFÜS
	..... iç, ... ye, tuvalete git.
	Zil çaldı, sınıfa gir.
Saat	**2. DERS**
Saat	**Zil çaldı, bahçeye çık.**
	TENEFFÜS
	Zil çaldı, sınıfa gir.
Saat	**3. DERS**
Saat	**TENEFFÜS**
Saat	**4. DERS**
Saat	**TENEFFÜS**
Saat	**5. DERS**
Saat	**TENEFFÜS**
Saat	**6. DERS**
Saat	**OKUL BİTTİ.**

ÖNEMLİ NOT:

Bu şemanın amacı, öğrencinin okulda kaç ders olacağını, kaç defa teneffüse çıkacağını, derse girme ve dersten çıkması gerektiğini nasıl anlayacağını, okulda başlangıçtan bitişe neler yapacağını bilmesini sağlamaktır. Her teneffüs ve ders için yapması gerekenler, çocuğun anlama düzeyine göre net bir şekilde yazılmalıdır. Gerekirse resim vb başka görsel yardımcılar kullanılmalıdır.

Programda Rutinler Oluşturma

Otistik özellikleri olan öğrencileri daha sonra ne olacağını bilmek rahatlatır. Yapacaklarının, çevresindeki olayların sırasını tahmin edebilme, anlama olanağı verir.

- Küçük değişiklikler yapılan /esnetilen sürekli bir program, güvenlik hissini arttırır ve başarılı olduğunu hissetmesini sağlar.
- Her çalışmayı ne kadar yapacağını bilmesi, yaptığı işe takılıp tekrar tekrar yapmasını engeller. Yazacağı yeri işaretleme, 5 satır veya zil çalıncaya kadar vb. gibi algılamasını sağlayacak somut göstergeler olmalıdır.
- Programda olacak değişiklikleri, ne zaman değişeceğini yazılı programa işaretlemek, önceden değişikliği bilmesi, değişikliğin yaratacağı endişe ve stresi, bunların yol açabileceği ağlama ya da huysuzluk nöbetlerini önler.

Program Yaparken Sevdiği, İlgi Duyduğu Alanlar ve Duyusal Tercihlerinden Yararlanma:

Çocuğun duyusal tercihleri bir konuya, etkinliğe katılımını doğrudan etkileyebilir. Örneğin yazmaktan hoşlanmayan, kokulara duyarlı bir çocuk kokulu kalemle yazmaya motive olabilir. Mavi rengi seven bir çocuğun mavi kalemle veya mavi deftere yazmasını sağlamak yazmaya direncini kırabilir, motivasyonunu arttığı için performansını olumlu etkileyebilir. Bilgisayar yazma, okuma, sözel çalışmalar ve sosyal becerilerin öğretiminde otizmli öğrencilerin motivasyonlarını arttırdığı için en etkili eğitim materyallerinden biri olarak okulda ve evde kullanılabilir.

Görsel yardımcılar "hafta sonu neler yaptın?" sorusunu anlamasını sağlar, cevaplar için resimde seçeneklerin olması ödevini yazabilmesi için uygun kelimeleri bulmasına yardımcı olur.

e- Destek eğitim için gerekli düzenlemelerin yapılması

Kaynaştırma öğrencilerinin, akademik alanda veya diğer gereksinimleri için özel eğitim öğretmeni, konuşma terapisti, fizyoterapist gibi destek eğitim personeli tarafından destek eğitim odası/kaynak odada desteklenmesi gerekmektedir. Yönetmelik ve ilgili genelgeye göre, bu eğitim BEP doğrultusunda destek eğitim odasında birebir veya sınıf içi yardım şeklinde veya grup olarak okul ders saatleri içinde yapılmalıdır. Ayrıca, destek eğitimin haftalık toplam ders saatinin %40'ını aşmaması ve grup olarak yapılan destek eğitimlerinde gruptaki öğrenci sayısının 6'yı geçmemesi gerektiği belirtilmektedir.

f-Kaynaştırma Öğrencilerini Değerlendirme (Sınavlar)

Yönetmelik gereği, ilköğretimdeki kaynaştırma öğrencilerine sınıf tekrarı yaptırılmamaktadır. Sınavlarda öncelikle BEP hedeflerinin gerçekleştirilmesi esas alınmaktadır. Değerlendirme kullanılacak araç, gereç, yöntem, değerlendirme zamanı ve aralıkları, değerlendirmeden sorumlu kişiler ve değerlendirmenin yapılacağı ortam için BEP biriminin görüş ve önerileri dikkate alınacaktır. Bu düzenleme, öğretmenlerin değerlendirmede (yazılı, sözlü sınavlar, ödevler ve projeler vb.) kaynaştırma öğrencisinden sınıftaki diğer çocuklardan beklenen performansın beklememesi gerektiği anlamına gelmektedir.

g-Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Kabullerinin Sağlanması

Kaynaştırma uygulamasının en temel amacı, özel gereksinimli çocukların akranlarıyla bir arada olmaları, onlar tarafından kabul edilmeleri, iki tarafın arkadaşlık ilişkilerinin ve etkileşimlerinin geliştirilmesidir. Bu anlayışla, son yıllarda sosyal beceri öğretimi kaynaştırma uygulamalarının temel elemanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencisi hakkında sınıftaki diğer çocukları bilgilendirmeleri ve sosyal beceri programları ile iki grup arasındaki iletişimi, etkileşimi artırmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.

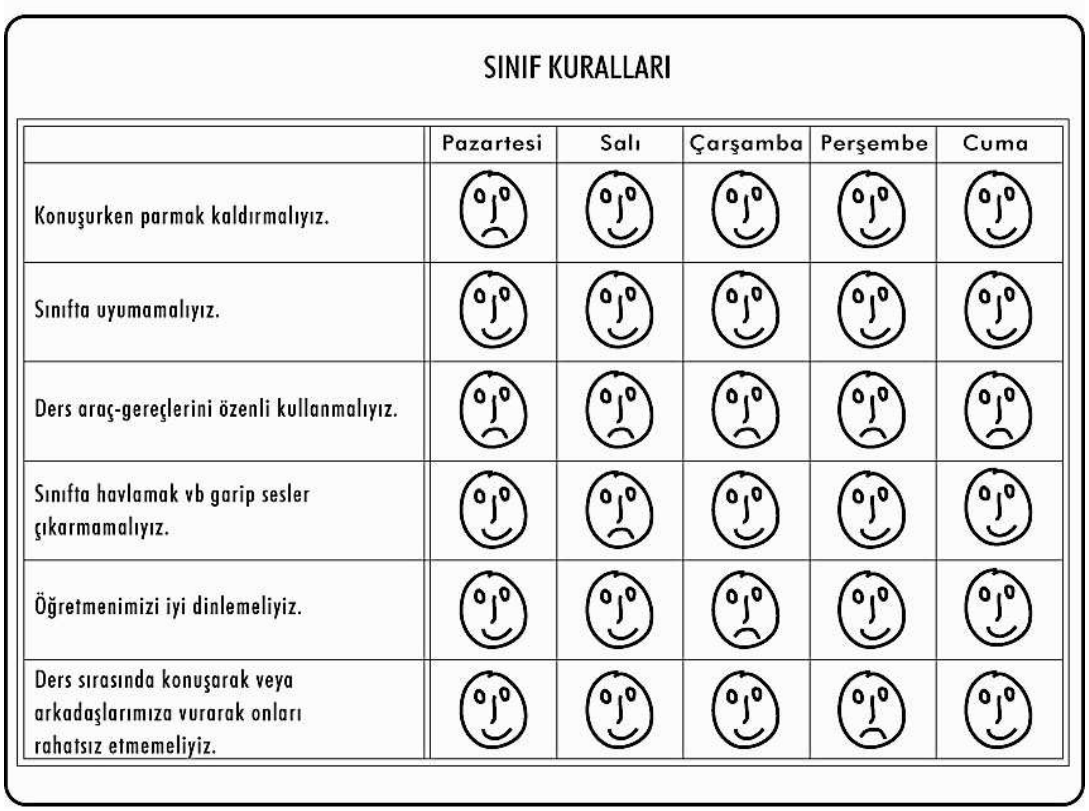
Ülkemizde, kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlarıyla ilişkilerinin araştırıldığı çalışmalarda, kaynaştırma öğrencisinin sosyal kabulünün gerçekleşmediği, bu çocukların okulda yalnız oynadıkları, arkadaş olarak çok tercih edilmedikleri, diğer çocuklardan daha fazla sözel ve fiziksel saldırganlığa maruz kaldıkları görülmektedir. Buna rağmen kaynaştırma öğrencilerinin, okulda olmaktan memnun oldukları, genel olarak okulu ve öğretmenlerini sevdikleri ve en çok bilgisayar, resim ve müzik gibi derslerden hoşlandıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin Diğer Çocukların Kaynaştırma öğrencisinin kabulünü sağlamak amacıyla yapabileceği çalışmalar,

- Sınıf arkadaşlarına AS'li çocuğun faklılıklarını belirten ama yetersizliklerini öne çıkarmayan bir konuşma yapmak, çocuğun arkadaşlarına güçlü yanlarını, daha iyi olduğu becerileri ve ilgi alanlarını tanıtmak,
- Onunla konuşurken, aşağılayıcı, genelleyici olmamalarını ve bunu nasıl yapacaklarını öğretmek için drama, hikaye okuma gibi etkinlikler düzenlemek,
- Diğer çocukların, farklı davranışlarına ve uygun olmayan cevaplarına gülmemeleri için uygun açıklamaları yapmak,
- Diğer çocukların aileleriyle toplantı yapıp sınıfınızdaki öğrenci hakkında bilgilendirin, kaygılarını gidermek için yaptığınız düzenlemeleri ve kaynaştırmanın diğer çocuklara yararlarını anlatmak,
- Diğer çocuklarla yakınlaşması, sosyal oyunlara katılması için paralel oyun fırsatları yaratmak,
- Otistik öğrenciyle kurduğu iletişim biçiminiz ile öğrencilerinize model olmak gerektiğini unutmamak önemlidir.

Öğretmenler, bu çalışmaların yanı sıra, Rehber öğretmenle işbirliği içinde rehberlik saatlerinde sosyal beceri ve sosyal kabulle ilgili çalışmalar yapmasının çok önemli olduğunu unutmamalıdır.

Sosyal becerilerin öğretilmesinde, sosyal hikayeler, kurallar listeleri, kurallar kitapçığı gibi yöntemler kullanılabilir. Bu çalışmalar sınıfta bütün öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmek amacıyla yapılabilir. Kaynaştırma öğrencisi için sınıftaki etkinliklerin yanı sıra destek eğitim odasında, özel eğitimde ve evde aynı etkinliklerin çalışılması bu becerilerin genellenmesi açısından önemlidir.

SINIF KURALLARI

	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
Konuşurken parmak kaldırmalıyız.					
Sınıfta uyumamalıyız.					
Ders araç-gereçlerini özenli kullanmalıyız.					
Sınıfta havlamak vb garip sesler çıkarmamalıyız.					
Öğretmenimizi iyi dinlemeliyiz.					
Ders sırasında konuşarak veya arkadaşlarımıza vurarak onları rahatsız etmemeliyiz.					

Okuldaki her mekan, servis aracı, gezi veya özel bir etkinlik gibi her durum için kurallar yazılabilir. Çocuğun bu kuralları önceden okuması, o ortama hazırlanarak gitmesi yeni bir ortamda ne olacağını bilememekten kaynaklanan stresi azaltır, çocuğu yeni duruma hazırlar.

Kurallar yazılı veya resimli olabilir, fihristli küçük bir defterin harflerine göre, s harfine sınıf, b harfine bahçe kuralları gibi kolayca ilgili durumla ilgili kurala bakabilir.

Kurallar listeleri: Kendi kendilerini denetlemeyi öğrenmelerini sağlamak amacıyla günlük çizelgeler hazırlanıp uygun davranıp davranmadığını kendisinin işaretlemesi sağlanabilir. Gülen çocuk çizmek veya doğru yapınca öğretmenin yıldız, puan vermesi gibi yöntemler kullanılabilir.

Okul Koridorları

- *Kalabalık bir koridorda başkaları size çarpabilir. Genellikle kazara olur.*
- *Merdivenlerden çıkarken ve inerken, sağ taraftan ilerleyiniz ve önünüzdeki kişiyi itip sıkıştırmayınız.*
- *Okulunuzda sizden küçük ya da büyük kardeşiniz varsa arkadaşlarının yanında ona bağırmayınız. Bu onu utandırabilir.*
- *Başkalarının (arkadaşlar, yabancılar, yetişkinler) sırt çantanızın içine ne olduğunu görmeden bir şey koymalarına izin vermeyin. Çantalarına veya sırt çantalarına bakmadan önce izin isteyin.*

Yazmaktan hoşlanmayan ve yazdıklarının öğretmenin yazdığının aynısı olmadığı için yazmak isteyen otizmli bir öğrenci için aşağıdaki gibi sosyal hikaye yazılabilir.

Yazmaktan Hoşlanmak, Birinci Sınıf Öğrencileri İçin Önemli Bir Şeydir.

Haftada 5 gün annem babam olmadan okula gidiyorum. Birinci sınıftayım. Çocuklar birinci sınıfta yazmayı öğrenirler. Onlar harfleri yazmayı öğrenirler. Onlar sayıları yazmayı öğrenirler.

Çocuklar yazmayı öğrenirken alıştırma yapmaya gereksinim duyarlar. Bazen yazdıkları harf böyle olabilir B *, veya böyle* B*. Yazmaktan hoşlanmak birinci sınıf öğrencileri için önemli bir şeydir.*

B *; bu yeterlidir.*

Harfler kitaplarda ve posterlerde mükemmel görünür. Çünkü onlar basılmıştır. Basılı harfler elle yazılı olanlardan farklıdır. Onlar birbirlerine hiç benzemezler. Onlar farklıdırlar.

Bu harflere bak B B B B B *hepsi aynı. Nasıl hepsi aynı görünüyor?*

İnsanlar yazdığı zaman böyle olmaz. Bak her B *farklı görünüyor.*

insanlar harfleri her defasında farklı yazarlar.

Onlar sayıları yazarken de farklı yazarlar. Bak nasıl da her sayı farklı: 12345

Bu yazma biçiminin yeterli olduğunu bilmeliyiz. Yazmaktan hoşlanmak birinci sınıf öğrencileri için önemli bir şeydir.

IV.BÖLÜM
Kaynaştırma Eğitimi

Bölüm IV

Bu bölümde rehber öğretmenlerin otizmli kaynaştırma öğrencisinin sınıf arkadaşlarıyla yapılabilecekleri etkinlikler yer almaktadır.

Değerli Rehber Öğretmenlerimiz,

Okulumuzdaki otizmli öğrencilerimizi tanımak, anlamak için zaman ayırabilirsek hem onların okula uyumunu ve sosyal kabulünü kolaylaştırabilir, hem sınıf öğretmeni, hem de sınıf arkadaşlarının eğitim sürecinde sorun yaşamalarını engelleyebiliriz. Otizmli öğrencinin sosyal kabulü için yapacağımız çalışmalar ile rehber öğretmen olarak bu sürecin etkin bir üyesi olarak mesleki rollerimizi gerçekleştirebiliriz.

Bu çalışmalarla, öğrencilerimize, farklı özellikleri olan insanları anlamak için çaba sarf etmek, onları olduğu gibi kabul etmek, onlara saygı göstermeyi, empati ve merhameti / şefkat göstermeyi öğretebilir, böylece arkadaşlarına kendilerine davranılmasını istedikleri biçimde davranmalarına yardımcı olabiliriz.

Çocuklar, otizmli arkadaşlarını tanıdıkça, onlara yardım etme ve destek olma becerileri artacak, yeni arkadaşlar edineceklerdir. Bu deneyim onların karakterlerini güçlendireceklerdir.

Bu çalışmalar, öğrencilerinizin otizmli arkadaşlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olacak, farklı olmanın nasıl hissettirdiğini keşfetme ve deneyimleme fırsatı yaratacaktır. Bu etkinliklerin, onların özel gereksinimli arkadaşlarının karşılaştıkları dışlanma ve tepkisel davranışları anlamalarına yardımcı olması amaçlanmaktadır. Sevginin, anlaşılmanın ve kabul edilmenin ne kadar hoş olduğunu anlamalarına ve farklılıkları olan arkadaşlarına saygı göstermeyi öğrenmelerinde yardımcı olması umut edilmektedir.

Burada yer alan etkinliklerin bazıları "farklılıklarla birlikte yaşama, farklı olana saygı" kültürünü geliştirmede, farklı tanı grubundaki kaynaştırma öğrencilerinin olduğu sınıflarda da veya kaynaştırma öğrencisi olmayan sınıflarda da kullanılabilir.

Bazı etkinlikler otizmli kaynaştırma öğrencisinin özellikleri dikkate alınarak kullanılmayabilir, örneğin sese duyarlılığı olmayan bir çocuğun sınıfında bu amacı taşıyan etkinlik uygulanmayabilir. Bu nedenle otizmli öğrencinin anlaşılmayan veya rahatsızlık yaratan davranışları hakkında sınıf öğretmeninden bilgi alınması ve gereksinim duyulan etkinliklerin çocukların yaş düzeyine göre uyarlanması çalışmaların amacına ulaşması açısından önemlidir.

Bazen çocuklara kaynaştırma öğrencisinin tanısını belirtmeden farklı özellikleri olan arkadaşları ile nasıl iletişim kuracakları, ona nasıl yardımcı olabilecekleri bu etkinliklerden de yararlanılarak öğretilebilir. Böyle durumlarda "otizmi" anlatan bölüm çocuklara anlatılmadan bazı arkadaşlarının farklı olabilecek özelliklerini anlamalarını sağlamak ve onları olduğu gibi kabul etmeleri amacıyla çalışmalar yapılabilir. Önemli olan rehber öğretmenlerin ailenin duyarlılığını, kaynaştırma öğrencisinin, öğretmenin ve sınıfın gereksinimlerini dikkate alarak çalışmaları planlamasıdır.

Bu çalışmalar 3. sınıf ve daha üst sınıflardaki çocukların anlayabileceği düzeydedir. 3. sınıf için daha da basitleştirmek gerekebilir. Üst sınıflar için kullanılırken de sınıfın bulunduğu düzey dikkate alınarak gerektiği ölçüde basitleştirme yapılmalıdır. Çalışmalara başlarken aşağıdaki açıklamalardan yararlanarak sınıf, etkinliklere hazırlanabilir.

Sevgili Çocuklar,

Hepiniz iyi, yardımsever ve kibar çocuklarsınız.

Otizmli çocukların da aynı sizin gibi bazı özel becerileri var. Onlar da senin gibi bazen hırçın, kavgacı olabiliyorlar. Ama aynı senin gibi onlar da sevilmek, kabul edilmek ve anlaşılmak istiyorlar.

Otizmli çocuklar her zaman senin istediğin gibi davranamayabilir. Ama biraz çaba gösterirsen onu anlayabilir ve arkadaş olabilirsin.

Başkasının Ayakkabıları ile Yürümek

Diğerlerini Neden ve Nasıl Kabul Etmeliyiz

Tanıdığınız ve tanışabileceğiniz herkes değişik yönlerden farklı ve özeldir. Eğer insanların hepsi aynı olsaydı, dünya sıkıcı bir yer olurdu. Farklılıklarımız bizi özel ve ilginç kılan şeylerdir.

İnsanlar sizden farklı göründüğü zamanlarda ya da sizden farklı hareket ettiklerinde, yapılacak en iyi şey onları anlamaya çalışmak ve kabul etmektir. Diğer bir ifadeyle, onlar hakkında daha çok şey öğrenmek, onlara karşı kibar olmak ve sizin ve arkadaşlarınızın yaptığı şeylere onları dahil etmektir.

Sizden farklı görünen insanları anlamaya çalışmanın en iyi yolu "*onların ayakkabıları ile yürümektir*."

Başkasının ayakkabıları ile yürümek ne anlama geliyor?

Onlar gibi olmanın nasıl bir şey olduğunu, bunun bize neler hissettireceğini düşünmek demektir.

- *Onlar için zor olan şeyleri düşünün ve sizin için zor olan şeyler size neler hissettirirdi, hayal edin.*
- *Onların yaptığı şeyleri ve yaparken keyif almadıklarını düşünün ve aynı şekilde hissetmeye çalışın.*
- *İnsanların onlarla nasıl konuştuğunu ve nasıl davrandığını düşünün ve insanlar size böyle davransaydı ne hissederdiniz hayal edin.*

Onları biraz olsun anlamak ve neler hissettiklerini görmek için hayal gücünüzü kullandıktan sonra size nasıl davranılmasını istiyorsanız onlara da öyle davranın.

*İnsanları anlamak için zaman ayırın ve **onların ayakkabıları ile yürüyün**, kibarlığınızı gösterin, diğerleri hakkında bilgi edinin ve iyi bir arkadaş olun!*

I-İnsanların Biri Diğerinden Nasıl Farklıdır?

Burada insanların birbirinden farklı olabileceği birkaç alan var

GÖRÜNÜŞ

İnsanların her biri diğerlerinden farklı görünür: Bazı insanlar uzun ve bazıları kısadır; bazılarının koyu bir teni vardır ve bazılarının açık renk bir teni vardır; bazılarının uzun saçları varken bazıları keldir. İnsanların birbirinden farklı göründüğü diğer birçok yönü düşünebilirsiniz.

BECERİ

İnsanların farklı becerileri ve yetenekleri (üzerinde çok iyi oldukları ve yaparken zorlanmadıkları şeyler) vardır. Bazı insanlar matematikte ya da okumada iyidir. Bazıları harika şarkı söyler ya da sporda iyi olabilirler. Hepimizin yapmaktan hoşlandığı ya da çok iyi yaptığı şeyler vardır.

HOŞLANMADIĞIMIZ VE ZORLANDIĞIMIZ ŞEYLER FARKLI OLABİLİR

İnsanların yapmayı zor buldukları farklı şeyler vardır. Bazı sınıf arkadaşlarınız matematik öğrenmenin diğer arkadaşlarından daha uzun sürdüğünü düşünebilir. Diğerleri bisiklet sürerken ya da futbol oynarken zorlanabilir.

Bazen bu **zorluklar** küçük şeyler olabilir ve insanlar çok çalışarak zor buldukları şeyleri geliştirebilirler. Bazen de, bu **zorluklar** çok daha büyük ve üstesinden gelmesi çok daha zor olabilir, daha çok zaman alabilir.

KORKULAR

Herkes bazen korkabilir. Bazı insanlar karanlıktan hoşlanmaz ve gece lambası ile uyurlar. Diğerleri bir örümcek gördüklerinde ya da gürültülü bir ses duyduklarında korkabilirler. Bir insanı korkutan şeyler başkasını korkutan şeylerden farklı olabilir.

KİŞİLİK

Bazı insanlar sürekli arkadaşları ile oynamaktan hoşlanırlar. Bazı insanlar yalnız olmaktan, ya da bir süre birkaç arkadaşı ile oynamaktan hoşlanırlar. Bazı insanlar konuşmayı ve arkadaşlarına birçok hikaye anlatmayı severler. Diğer insanlar daha utangaç ya da sessiz olabilirler.

Herkes farklıdır. HERKES, kabul edilmekten ve beğenilmekten hoşlanır.

Etkinlik 1

Her öğrenci için bir sayfa hazırlanır ve boşlukları doldurmaları istenir.
Bazı çocuklar (öncelikle gönüllü olanlara) cevapları sorulur ve grup tartışması yapılır.

Nasıl Farklısın?

Okulda eğlenceli olduğunu ve çok iyi yaptığımı düşündüğüm birçok şey var. Gerçekten çok iyi olduğum şeylerden birisi ……... .

Benim için de öğrenmesi zor olan bazı şeyler de var. Bazı arkadaşlarım bu konularda iyiler ve bende öyle olmayı umuyorum. Zor bulduğum şeylerden birisi …… . İyi yapamadığım zamanlar bazen ……... hissediyorum.

Her insanın birbirinden farklı göründüğünü biliyorum. Kendi farklı görüntüm hakkındaki düşüncem …… .

Başka insanları korkutmayan bazı şeyler beni korkutur. Bunlardan bazıları …… .

İnsanların üzgün oldukları zamanlarda farklı şekillerde davrandıklarını fark ettim. Bazı insanlar sessiz ve yalnız olmaktan hoşlanırken; bazıları etraflarında arkadaşları olmasından hoşlanıyor. Bazı insanlar ağlıyor ve bazıları da sinirleniyor ve çığlık atıyor. Ben üzgün olduğum zamanlar genellikle …….. .hissederim.

Etkinlik 2

Farklı Özeldir!

Bu çalışmada için herkes bir daire oluşturacak şekilde oturmalıdır. Herkes birkaç dakika kendisini farklı ve özel yapan şeyler hakkında düşünmelidir. Bu bir hobi, yetenek veya sıra dışı başka bir şey olabilir. Herkes kendisini farklı ve özel yapan bir şey düşündükten sonra, gönüllülerden başlayarak grup tartışması yapılır.

Kendinizi farklı ve özel yapan şeyler hakkında düşünün ve yazın.
Bu bir ilgi alanı / hobi, yetenek veya sıra dışı başka bir şey olabilir.

İlgi alanlarım……

Yetenekli olduğum konular……

Beni özel yapan diğer özelliklerim ……

.....

Etkinlik 3

İnsanların Size Nasıl Davranmasından Hoşlanırsınız?

Farklı olduğumu hissettiğim durumlarda insanların sana nasıl davranmasını istersin : (*aşağıdakilerden tercih ettiklerini işaretle*)

Bana nazik davransın	*Bana yardım eli uzatsın*
Arkadaşça davransın	*Sabırlı olsun*
Bana gülmesin	*Alay etmesin*

Büyük olasılıkla hepsini işaretlediniz! Bu arkadaşlarınızın sizi anlamak için zaman ayırmasını, size karşı kibar olmasını ve sizin ayakkabılarınızla yürümesini umduğunuz anlamına geliyor.

Sizden farklı olan otizmli insanları öğrenme sırası şimdi sizde.

Etkinlik 4

Birbirimize İltifat

Herkes diğerlerinden kendisi hakkında hoş şeyler duymaktan hoşlanır. Şimdi kendiniz hakkında bir şeyler söylemek yerine, yanınızdaki arkadaşınıza onu farklı kılan herhangi bir şey hakkında iltifatta bulunun.

İltifat "senin kızıl saçlarını çok beğeniyorum" ya da "matematikte çok iyisin" gibi kesin bir ifade veya "insanlara daima çok iyi davranıyorsun" gibi daha genel bir ifade olabilir.

Çevrenizdeki insanların sizin farklı özelliklerinizden hoşlandığını bilmek, kendinizi iyi hissetmenizi sağlıyor mu?

Otizm Nedir?

Otizm, bazı insanların beyinlerinin çalışma şeklini etkileyen bir durumdur.

Bunun anlamı onların beyni farklı bir şekilde çalışır. Sonuçta, sürekli diğerleri gibi davranamazlar ve hareket edemezler. Aptal ya da hatalı değildirler, sadece bazı açılardan farklıdırlar-ve çoktan gördüğümüz gibi farklı olmak İYİDİR!

Otizmli insanların farklı şekilde davranabileceği bazı durumlar şunlardır:

- *Otizmli arkadaşınıza genellikle iletişim kurmak çok zor gelebilir. Diğer insanların ne söylediğini anlamak onlar için çok zorlayıcı olabilir. Ayrıca bazen konuşmakta da zorlanabilirler. Hatta bazı otizmli insanlar konuşamayabilir.*
- *Bazen oyuncakla, kitaplar ve diğer şeylerle ilgilenmeyebilirler. Diğer arkadaşlarının kullandığı biçimde bu eşyaları kullanmayabilirler.*
- *Otizmli çocuklar arkadaş edinirken ya da okuldayken diğer insanlara nasıl davranacakları konusunda çoğu zaman zorlanırlar.*

Gördüğünüz gibi, sizin için yapması kolay olan bazı şeyler-konuşmak, öğrenmek, oynamak ve arkadaş edinmek gibi- otizmli çocuklar için bazen çok zor olabilir.

Otizmli insanların bazılarının duyuları ile edinilen bilgiyi beyinlerin anlaması ile ilgili bir problemi vardır.

İnsanlar dünyayı tanımak için duyularını kullanırlar. En çok bilinen beş duyu görmek, duymak, koklamak, tatmak ve dokunmaktır.

Hepimiz bazen duyularımız tarafından bunalmış hissederiz. Kendinizi ve duyularınızı düşünün.

- Parlak bir ışık gözlerinizi acıtabilir. (Görme)
- Yüksek bir ses sizi şaşırtabilir ve yerinizde zıplamanıza neden olabilir. (Ses)
- Çok ağır bir koku kendinizi hasta hissetmenize neden olabilir. (Koku)
- Çok baharatlı bir yemek ağzınızı yakabilir. (Tat)
- Bir çürüğünüz varsa ve birisi üstüne vururs, gerçekten çok acıtabilir. (Dokunma)

Bunlar birçok insanı çok fazla rahatsız etmez. Ancak, bazı otizmli insanlar duyularını çok güçlü hissedebilirler, yani duyularından gelen bütün bilgiler dikkat dağıtıcı olabilir.

Etkinlik 5

En duyarlı duyularınız nelerdir?

Öğrenmek için aşağıdaki sorulara cevap verin.

Eğer birisi gözünüze çok güçlü bir ışık tutarsa nasıl hissedersiniz?

……

Gözünüzü rahatsız eden başka şeyler, neler?

……

Kulaklarınızı kapama isteği uyandıran üç sesi listeleyebilir misiniz?

1……

2……

3……

Sevmediğiniz koku hangisidir? …….

Bu kokuyu kokladığınız zaman ne yaparsınız?……

Dokunmaktan rahatsız olduğunuz şeyler vardır. Çok soğuk, çok sıcak, çok keskin, çok ince, çok kaba, çok tüylü olabilirler. Dokunmaktan hoşlanmadığınız şeyler nelerdir?

……

……

Nefret ettiğiniz belli bir yiyecek, içecek var mı? Nedir?

……

Herkesin bu sorulara farklı cevapları vardır, çünkü herkesin duyularını rahatsız eden farklı şeyler vardır.

Otizmli bazı insanların duyuları sizden çok daha fazla duyarlı olduğu için onları daha da çok rahatsız eden birçok şey vardır! Her gün sizi rahatsız eden ve sizi rahatsız hissettiren birçok koku, tat ve dokunuş olduğunu hayal edin.

Şimdi, eminim otizmli insanların çoğu zaman nasıl bunalmış hissedebildiğini anlayabilirsiniz.

II-Siz ve Otizmli Arkadaşlarınız

Onları farklı ve özel kılanın ne olduğunu ve nasıl iyi bir arkadaş olunabileceğini öğrenmek.

Otizmin insanların beyninin çalışmasını nasıl etkilediğini öğrendiniz.
İnsan otizmli olduğu zaman, diğer insanlardan farklı hareket etmesine neden olabilir.
Şimdi, otizmli arkadaşlarınızın bazen neden ve nasıl farklı davrandığını öğreneceksiniz.
Nasıl hissettiklerini hayal etmeyi deneyebilirsiniz. Buradaki etkinlikler "başkasının ayakkabısı ile gezmek" pratiği yapmak için bize bir fırsat veriyor.
Unutmayın, onlar gibi olmanın nasıl hissettirdiği hakkında düşünmek için hayal gücünüzü kullanabileceğiniz anlamına geliyor.
Sonrasında, otizmli arkadaşınızla nasıl iyi bir arkadaş olabileceğiniz hakkında düşünebilirsiniz.

1-Otizmli insanlar çok iyi duyabilirler.

Bazen bu iyi görünebilir, çünkü sizin farkına varmadığınız her türlü sesi duyabilirler. Çok uzaktaki bir araba, ağaçlardaki kuşlar ya da çok hafif bir ses gibi. Fakat bazen iyi işitmenin anlamı çok gürültülü birçok farklı sesi duymak anlamına gelir. Ve bu onların dikkatini dağıtır ve onların kulaklarına zarar verebilir.
Bu olduğunda, kulaklarını kapatabilirler ya da kulak tıkacı takabilirler. Kendilerine kelimeler söyleyebilirler böylece duydukları diğer sesler çok gürültülü gelmez.

Etkinlik 6

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Caddeden aşağı doğru sesi giderek artan bir itfaiye arabasının geldiğini ve tam önünüzde durduğunu düşünün. Nasıl hissederdiniz? Sesler çok keyif kaçırıcı olabilir ve çok gürültülü oldukları zamanlarda, sadece durmalarını istersiniz!
Seslerin ne kadar rahatsız edici hissettirebileceğini hayalinizde canlandırabilmeniz için bir şans:
Evinizde, okulda ya da komşularınızda oturmak için farklı seslerin olduğu bir yer bulun. Duyduğunuz bütün farklı sesleri alt alta yazın:

……..

……..

……..

Şimdi, her bir sesin aynı anda giderek arttığını hayal edin. Bütün bu seslere nasıl çok duyarlı olabileceğinizi hayal edebiliyor musunuz?

Otizmli arkadaşınıza iyi bir arkadaş olun.

Arkadaşınız bir sesten dolayı rahatsız görünüyorsa yapabileceğiniz iki şey vardır: Eğer sesi siz çıkartıyorsanız, sesinizin ÇOK fazla olduğunu ve arkadaşınızın kulaklarına zarar verebileceğinizi anlayarak durabilirsiniz. Ayrıca sesin arkadaşınızı rahatsız ettiğini fark ettiyseniz, bir yetişkinden yardım isteyebilirsiniz.

2-Otizmli insanlar birçok ayrıntıyı fark edebilirler.

Otizmli arkadaşınız sıklıkla sizin fark edemediğiniz birçok küçük şeyi görür. Bir odaya girdiklerinde, odanın bütünündeki her bir rengi ve objeyi fark edebilirler. Duvara asılı her resmi, odada kaç tane sıra ya da insan olduğunu ve diğer tonlarca şeyi fark edebilirler.
Birçok ayrıntıyı görebildiklerinden, bu durum bunaltıcı ve kargaşa içinde hissettirebilir-büyük, kocaman bir yığından oluşan bir oda gibi!
Bazı insanlar dağınık odalarını temizlemek istediklerinde eşyaların yerini değiştirilirse, otizmli arkadaşlarınız rahatsız olurlar, bütün eşyalar eskiden oldukları yerlere konduğunda kendilerini daha rahat hissedeceklerdir.
Yerinde olmayan bir eşya olduğunda kendilerini mutsuz hissedebilirler. Ağlayabilirler ya da elleri çırpmak, vücutlarını döndürmek ya da masaya vurmak gibi garip görünen bazı şeyler yapabilirler. Bu hareketleri kendilerini rahatlatmak için yaparlar.

Etkinlik 7

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Adkjfdkjf**BU**dkjfdkjf**SAYFA**dkjfdkjfdkjfdkjf**YI**djkfdkjfdkjf**OKU**dkjfdkjfdkfj**MAK**dkjfdkjfdkjf**SİZ**dkjfdkjf**İ N**dkfjdkjjf**İÇİN**dkfjdkjjfdkjfdkjf**ZOR**dkjfdkjfdkjfdkjf**MU**?dkjfdkjfdkjf…

Çok fazla düşünmek zorunda kalmamak için daha düzenli bir sayfa olmasını ister miydiniz?

Cümleyi okuyabildiniz mi? Bütün kelimeleri bilseniz de, diğer birçok harfle karıştığı için okuması zor bir hale gelmiş. Sonunda karmaşıklık içinden kelimeleri görebildiğinizde kendinizi daha iyi hissetmediniz mi?

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.
Yerinde olmayan bir şey yüzünden arkadaşınız üzgün görünüyorsa, bir yetişkinden yardım isteyebilirsiniz. Bazen arkadaşınız neden üzgün olduğunu tanımlamak için kelimeleri kullanamayabilir. Belki sadece bir şeyi gösterecektir ve çok düşünür ve hafızanızı kullanırsanız, belki yerinde olmayan şeyi hatırlayabilirsiniz.

3-Otizmli insanlar şaşırtılmaktan hoşlanmazlar-tahmin edilebilir şeyler onların kendilerini daha rahat hissetmesini sağlar

Genellikle belli bir şekilde ya da belli bir zamanda olduğu için gerçekleşeceğini bildiğiniz şeyler, tahmin edilebilir şeylerdir. Otizmli arkadaşınız bir programı ya da bir rutini olmasından hoşlanır ve böylece her gün ne yapılacağını bilir. Bazı şeylerin değiştiği ve onları şaşırttığı zamanlardan hoşlanmaz.

Eğer programı değişmek zorundaysa ya da bir şey tarafından şaşırtıldılarsa, gergin, üzgün ya da öfkeli olabilirler. Bazen kendilerini daha iyi hissetmek için bazı şeyleri tekrarlayarak kendilerini zorlarlar. Örneğin, bir bilmece (puzzle) üzerinde çalışabilirler, ellerini çırpabilirler ya da bir resim çizebilirler. Tekrarlamak kendilerini daha sakin hissetmelerini sağladığı için aktiviteye son vermek istemeyebilirler. Ayrıca yalnız ve sessiz kalmak için bir köşeye gidebilirler. Bazen kendilerini sakinleştirmek için kendi kendine konuşabilirler ya da ses çıkartabilirler.

Etkinlik 8

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Herkesin hoşlandığı rutinleri vardır-kendilerini güvenli ve rahat hissettikleri şeyler gibi. Örneğin, Ailenizdeki biri (anneniz-babanız-kardeşiniz) size her gece iyi geceler diyor, ama bir gün söylemezse üzülüyorsunuz. Ya da, her gün sabah okula aynı kişi ile gidiyorsunuz ve bu değişirse canınız sıkılabilir.

Her gün yapmaktan ya da görmekten hoşlandığınız şeyleri yazınız:

……..

……..……..……

……..……..……

Günlük programınızın/rutuninizin bu parçaları değişirse nasıl hissedersiniz düşünün.

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.

Arkadaşınızın rutinleri uygulamaktan hoşlanmasından itibaren, ona günün programını hatırlatarak yardım edebilirsiniz. Örneğin, ona diyebilirsiniz ki, "beş dakika içinde oymayı bitirip içeri tekrar gireceğiz". Bu onun değişiklik için hazırlanmaya başlamasına yardımcı olacaktır. Ya da, yangın alarmının çalmaya başlaması veya beklenmedik bir ziyaretçinin sınıfınıza gelmesi gibi gerçekten yeni bir şey olduysa, sabırlı ve anlayışlı olabilirsiniz. Unutmayın, bu yeni olaylar arkadaşınız için zor ve korkutucu olabilir.

4-Otizmli insanlar sizin oynadığınızdan farklı şekillerde oynamaktan hoşlanabilirler.

Otizmli insanlar hayal güçlerini kullanırken sıklıkla zor zamanlar geçirebilirler. Varsayılan şeyler yerine gerçek şeyleri düşünmekte çok daha iyidirler.

Başkasının rolünü yaptığınız oyunları oynadığınız ya da farklı bir yerde olduğunuza inandığınız zamanlarda, otizmli insanlar ne olduğunu ve oyuna katılmayı anlamakta zorluklar çekebilirler.

Ayrıca, bazen nasıl paylaşacaklarını ya da sırayla oynayacaklarını unutabilirler.

Ancak, onlarda oynamaktan sizin gibi zevk alırlar. Belki kelimeli ve sayılı oyunları tercih ederler ya da bilmeceler (puzzle) ve bilgisayarla oynamaktan hoşlanırlar. Ve tıpkı sizin gibi, etrafta koşuştururken, spor yaparken ve arkadaşlarla vakit geçirirken eğlenebilirler.

Etkinlik 9

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Bir arkadaşınızın hoşlandığı ama sizin hoşlanmadığınız bir oyun ya da sporu düşünün.
Ayrıca zor ya da anlamayı güç bulduğunuz bir oyunu düşünün.
Arkadaşlarınız sizin hoşlanmadığınız ya da iyi oynayamadığınız bir oyunu oynarken kendinizi dışlanmış hissedebileceğinizi.
Arkadaşlarınız sizin hoşlandığınız ve iyi oynadığınız oyunları oynadığında bunun sizi ne kadar mutlu ettiğini düşünün.
Birisinin sizin sevdiğiniz bir oyunu oynayarak sizi mutlu ettiği bir zamanı hatırlıyor musunuz? O zaman neler hissettiğinizi yazın:

……

……..

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.

Eğer arkadaşınız kimse ile oynamıyorsa, belki bunun sebebi oyunun ona anlamlı gelmemesidir. Ya da, kendi kendine oynuyorsa, bir süreliğine oynadığı oyunu onunla oynamayı denemek hoş olabilir.
Eğer arkadaşınız sizinle paylaşmayarak ya da sıranız gelince izin vermeyerek iyi bir iş yapmıyorsa, huysuz olmaya çalışmadığını bildiniz andan itibaren ekstra sabırlı olmasınız. Bir sırada sizin oynamak istediğinizi söylemek iyi olacaktır.
Bazen, otizmli arkadaşınız sizinle oturabilir ve oynayabilir ama sizinle konuşmayabilir. Hiçbir şey söylemese de sizin onunla vakit geçirmenizden hoşlandığını bilmelisiniz.

5-Otizmli insanlar bazen konuşmakta zorlanabilirler.

Otizmli insanlar bazen konuşmakta ya da doğru kelimeleri bulmakta zorlanabilirler. Bazı otizmli insanlar konuşmayabilirler. Sessiz kalabilirler, mırıldanabilirler, gülebilirler ya da çığlık atabilirler. Bu insanlar kelimeler yerine resimler kullanarak nasıl iletişim kurulacağını öğrenebilirler ya da işaretleri kullanabilirler.
Otizmli diğer insanlar konuşurlar, ama bir sohbet sırasında tıkanabilir ya da kafaları karışabilir. Ara sıra, Belli kelimeleri tekrar tekrar yineleyebilirler.
Arkadaşlarınız kendilerini ifade etmek için gerekli kelimeleri bulamıyorlarsa, çok sessizleşebilirler, sizden uzaklaşabilirler ya da gerçek kelimeler olmayan sesler çıkarabilirler.
Bazen onlara bir şey söylediğinizde, size cevap vermek yerine söylediğinizi aynen tekrar edebilirler.

Saat kaç? **Saat kaç?**

Etkinlik 10

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Bir sınıftasınız ve konuşamıyorsunuz gibi davranın. Tuvalete gitmeniz gerekiyor, ancak öğretmene sormadan gidemeyeceğinize ilişkin bir kural var.

Kelimeleri kullanmadan öğretmene nasıl sorardınız?

Tuvaletin olduğu koridoru mu işaret ederdiniz? Ya da bir parça kağıda tuvaletin resmini mi çizerdiniz?

Ya da gitmek istediğiniz yeri göstermek için öğretmeni tuvalete kadar çekmeyi mi denersiniz?

Eğer öğretmen sizi anlamıyorsa ya da size karşı sabırsızsa bu sinir bozucu olmaz mıydı?

Ne istediğinizi bilip bunu söyleyememenin ne kadar sinir bozucu olduğunu hayal edebiliyor musunuz?

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.

Eğer arkadaşınız konuşmak istemiyorsa, sinirlerinin bozulmuş olabileceğini bildiğinizden itibaren incinmeyin.

Arkadaşınız bir sohbet esnasında tıkanmış gibi görünüyorsa ona kullanabileceği bazı kelimeler önererek ona yardımcı olabilirsiniz. Arkadaşınız söylediğinizi tekrarlıyorsa, size sataşmadığını ya da taklidinizi yapmadığını unutmayın-o sadece tıkandı.

Bazen arkadaşınızın onu anlamak istediğinizi bilmesini sağlamak, onun için büyük bir rahatlık olabilir.

Eğer arkadaşınız bir şey söylemeye çalışıyorsa ve üzülüyorsa, onun size bir şey anlatmak istediğini anladığınızı ve onunla birlikte bunu anlamaya çalışacağınızı söyleyebilirsiniz.

Kelimeleri öğrenmesinde de ona yardımcı olabilirsiniz. Bunun en kolay yolu söylediğiniz şeyi göstermektir. Örneğin, "iç" kelimesini söylüyorsanız, bir kutunun içine bir parça kağıt koyarak "iç" kelimesinin manasını gösterebilirsiniz.

6-Otizmli insanlar kelimelerin tam olarak hangi anlamını kullanmak istediğinizi anlayamayabilirler.

Otizmli insanlar çok mantıksal ve düz olarak düşünür ve dinlerler. Bunun anlamı, duydukları ifadelerdeki kelimeleri kesin anlamları ile düşünme eğilimindedirler. Fakat sıklıkla, diğer insanlar söyledikleri anlama gelmeyen ifadeler için kullanırlar.

Birisinin "bu çok havalı" dediğini büyük olasılıkla duymuşsunuzdur. Burada bir şeyin hava ya da rüzgar ile ilişkisinden bahsetmiyorlardır. Birisi "bir el at da götürelim" dediğinde burada gerçekten kişinin elini yerinden çıkarıp fırlatmasından bahsedilmediğini biliyorsunuz.

Otizmli insanlar, normal anlamında kullanmadığınız kelimeleri anlamakta zorlanabilirler. Eğer çevrelerindeki insanlar kelimeleri ya da ifadeleri onların anlamayacağı şekilde kullanırlarsa hayal kırıklığına uğrayabilirler. Kafaları karışmış gibi görünebilirler, üzülebilirler ya da korkabilirler bile.

Etkinlik 11

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Bir sınıftasınız ve konuşamıyorsunuz gibi davranın. Tuvalete gitmeniz gerekiyor, ancak öğretmene sormadan gidemeyeceğinize ilişkin bir kural var.

Kelimeleri kullanmadan öğretmene nasıl sorardınız?

Tuvaletin olduğu koridoru mu işaret ederdiniz? Ya da bir parça kağıda tuvaletin resmini mi çizerdiniz?

Ya da gitmek istediğiniz yeri göstermek için öğretmeni tuvalete kadar çekmeyi mi denersiniz?

Eğer öğretmen sizi anlamıyorsa ya da size karşı sabırsızsa bu sinir bozucu olmaz mıydı?

Ne istediğinizi bilip bunu söyleyememenin ne kadar sinir bozucu olduğunu hayal edebiliyor musunuz?

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Aşağıdaki ifadelere bakınız. Kelimelerin daima sadece normal anlamları olsaydı, bu ifadeleri anlamanın ne kadar zor olabileceğini düşünün.

Parayı cüzdanın gözüne koy. **Bu dalda başarılı olabileceğimi sanmıyorum.**

Hadi topuklayalım. **Şişeyi ağzına kadar doldurdu.**

Bu şekilde kullanılan diğer ifadeler hakkında düşünebilir misiniz?

"……"	"……"	"……"

İnsanlar bu tip ifadeleri SÜREKLİ kullanırlar bu yüzden arkadaşlarınızın ne sıklıkla hayal kırıklığına uğradıklarını düşünün.

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.

Otizmli arkadaşınızla konuşurken, onun kolaylıkla anlayamayacağı ifadeleri kullanmaktan kaçının. Onun kafasını karıştıracak bir ifade söylerseniz, ne ifade etmek istediğinizi biliyorsa sorabilirsiniz. Eğer "hayır" der ise, başka kelimeler ile ifade edebilirsiniz ve daha açık ve basit bir şekilde söylemeyi deneyebilirsiniz. Kelimeleri seçmek için ekstra efor sarf ettiğiniz zaman, otizmli arkadaşınız için büyük bir fark yaratabilirsiniz.

7-Otizmli insanlar sözsüz (yazılı ya da sözlü olmayan) ifadeleri anlamakta zorluk çekerler.

Sözsüz iletişim, insanların kelimeleri kullanmaksızın nasıl hissettiklerini gösterme yoludur. Konuşmak insanların birbiri ile iletişim kurmasının tek yolu değildir.

Bazen, insanların yüz ifadeleri onların nasıl hissettiklerini anlatırlar. Gülmek, somurtmak ya da kafayı sallamak gibi yollar konuşmadan iletişimin yollarındandır. İnsanlar aynı zamanda bazı şeyler söyleyerek de iletişim kurarlar. Örneğin, insanların bağırması onların sinirli ya da öfkeli olabileceği anlamına gelebilir. Bu tip şeyler insanların nasıl hissettiği hakkında ipuçları verir ve sözsüz iletişimin parçalarıdır.

Otizmli insanlar için bu ipuçlarını anlamak zordur. Bu etraflarındaki insanların hislerini fark edemeyecekleri ya da bazı durumları anlayamayacakları anlamına gelir.
Kafası karışmış hissetmek çok üzücü olabildiğinden, otizmli insanlar kendilerini rahatlatmak için bazı şeyler yapabilirler. Ellerini çırpabilirler, ileri geri sallayabilirler ya da hayal kırıklığı ile kulaklarını kapatabilirler.
Ayrıca, siz onlarla konuşurken direk olarak size bakmayabilirler. Yüz ifadeleriniz, duygularınızı ya da söylediklerinizi anlamalarına yardımcı olmadığı için bunu yaparlar.

Etkinlik 12

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Aşağıdaki resme bakın. Gülümsediğini fark ettiğiniz için birinci çocuğun mutlu olduğunu söyleyebilirsiniz. İkinci çocuk üzgün göründüğü için mutsuz olduğunu da söyleyebilirsiniz. Onlara bakarak duygularını tahmin edebilirsiniz. Belki ilk çocuğa gülümseyecek ve ikinciyi de rahatlatacaksınız.	Fakat, otizmli insanlar bu çocuklara bakabilir ve şekildeki gibi bakışlar görebilir. Oğlanların nasıl hissettiğini kestiremeyecekleri için nasıl karşılık vereceklerini bilemezler.

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.
Arkadaşınız sizin duygularınızı görmezden geliyor gibi görünüyorsa, bunun sizi üzmesine ya da sinirlendirmesine izin vermeyin. Unutmayın, bu sizin nasıl hissettiğinizi anlamadığı için olabilir.
Arkadaşınız sizin sözsüz iletişiminizi anlamadığında, açıklamak için kelimeleri kullanın.

8-Otizmli insanlar dokunuşları sizden farklı hissedebilirler.

Bazen tenleri çok duyarlıdır ve çok hafif bir dokunuşu bile bir çimdik gibi hissedebilirler.
Birisi onlara dokunduğunda, canlarını yakabilir bu yüzden bağırabilir, ağlayabilir ya da bazen karşılık verebilirler.
Diğer zamanlarda, tenleri çok duyarlı olmayabilir ve ne kadar kuvvetli olduklarını unutabilirler. Sonrasında, başkalarıyla oynarken ya da onlara dokunurken biraz daha kaba olabilirler.

Etkinlik 13

Onların ayakkabıları ile yürüyün ve nasıl hissettirdiğini görün

Birisinin sizi gıdıkladığı son zamanı düşünün. Şimdi o gıdıklamaların her birinin bir çimdik gibi hissettirişini hayal edin.

Birisi sizi çimdiklediğinde nasıl hissettiriyor?

……

Birisi sizi çok sert bir şekilde çimdiklediğinde ne yapıyorsunuz?

……

Otizmli arkadaşınızın iyi bir arkadaşı olun.

Arkadaşınız dokunmaya duyarlı olduğu için birisinin ona dokunarak şaşırtmasından hoşlanmıyor olabilir. Bu yüzden, ona dokunmadan önce, onun için sorun olup olmadığını sorun ya da ürkmemesi için biraz süre verin.
Arkadaşınız dokunulmaktan hiç hoşlanmıyorsa, ona dokunmayın.
Hala onunla oynayabilirsiniz. Sadece şunu unutmayın, ona dokunacağınız zamanlar bu onun canını yakabilir ve üzülebilir.
Arkadaşınız çok sert bir şekilde oynuyorsa, size dokunmamasını rica edin. Onun güçlü olduğunu ve canınızı yaktığını ona açıklayın. Haşin bir şekilde davranmaya devam ediyorsa, bir yetişkinden yardım isteyin.

III-Arkadaşlar arkadaşların kıymetini bilir!

Her arkadaş gibi, otizmli arkadaşlarınızı takdir etmek ve onların kıymetini bilmek için de birçok sebep vardır. Onları özel ve iyi bir arkadaş yapan birçok şey vardır.
Otizmli arkadaşlarınızı takdir ettiğiniz ve kıymetini bilmenizi sağlayan şeyler neler?

Arkadaşım Ayşe çok özel biri, çünkü çok çalışıyor. Diğer insanlar için kolay olan bazı şeyler onun için çok zor, ama o sürekli çabalıyor ve bu harika bir şey!

……
……
……

Arkadaşım trenler hakkında çok şey biliyor ve beni bu konuda bilgilendirmesinden hoşlanıyorum.

Daha fazla soru?

Otizm hakkında birçok şey ve farklı durumlarda otizmli insanların nasıl hissettirebildiğini öğrendiniz. Fakat herkesin farklı olduğunu biliyorsunuz, bu yüzden otizmli her insan farklı şekilde hareket edebilir ve hissedebilir.
Arkadaş olmanın en önemli parçası, arkadaşlarınız hakkında öğrenebileceğiniz her şeyi öğrenmektir.
Bu sizin otizmli arkadaşlarınız hakkında daha da fazlasını öğrenmeniz için bir şans.
Otizmli birini tanıyorsanız, daha fazla sorunuz olabilir. Bazı şeyler hakkında nasıl hissettiğini ya da nelerden hoşlandığını ya da hoşlanmadığını merak ediyor olabilirsiniz. Sorularınızı aşağıya yazınız:

……
……
……
……

Cevabını isteyebileceğiniz diğer bazı sorular:

- Hangi oyunları oynamaktan hoşlanıyorsun?
- Seni neler mutlu ediyor?
- Seni neler üzüyor?
- Okuldaki favori dersin hangisi?
- Daha fazla yardımcı olmak için ne yapabilirim?

Bu soruları direkt olarak arkadaşınıza ya da bir öğretmene, arkadaşınızın ebeveynlerine veya başka birine sorabilir misiniz? Öğrenmek için bir yetişkine sorun.

View publication stats